

Lunds universitet
Sociologiska institutionen

“Förutfattade meningar och olika måttstock tillämpas på kvinnor - i evighet, amen”

En kvalitativ innehållsanalys av kvinnliga politikers självbiografier

Författare: Josefine Vestergaard
Masteruppsats SOCM04 30hp
Vårterminen 2023
Handledare: Åsa Lundqvist
Antal ord: 21 870

Abstract

Författare: Josefine Vestergaard

Titel: "Förutfattade meningar och olika måttstock tillämpas på kvinnor - i evighet, amen" - En kvalitativ innehållsanalys av kvinnliga politikernas självbiografier

Masteruppsats SOCM04 30hp

Handledare: Åsa Lundqvist

Sociologiska institutionen, vårterminen 2023

Kvinnors upplevelser och erfarenheter av politiska uppdrag präglas av en manlig organisationsstruktur och dominans, där männen är de som bestämt reglerna och har tolkningsrätten till dessa. Detta har inneburit att kvinnors intåg i den politiska eliten varit långt och svårt, och än idag har kvinnliga politiker inte samma villkor som sina manliga kollegor. Mycket har dock skett genom åren, från 1960- och 1970-talens mycket manligt dominerande politiska miljöer till 2010-talet då nästan hälften av alla riksdagsledamöter var kvinnor och flera av Sveriges partier hade en kvinna i spetsen. Syftet med denna studie är att undersöka upplevelser och erfarenheter av hur organisationsstrukturer påverkat kvinnor i den svenska, mansdominerade politiska eliten mellan 1960 och 2010-talet. Det empiriska materialet omfattar politiska självbiografier, författade av 10 kvinnliga politiker. Materialet analyseras utifrån tidigare forskning på området, Joan Ackers (2006) teori om ojämlikhetsregimer, Anna Wahls (1992) teori om könsstrukturer samt Hartmut Rosas (2013) teori om det rasande stillaståndet. Studiens slutsatser visar att idén om att 40/60 procent utgör ett jämställt ideal även finns för hur kvinnor och män behandlas, där jämställdhet anses uppnått trots kvinnors sämre villkor. Det har också med åren uppstått en könsneutral ideologi som försvårat arbetet med jämställdhet genom att göra det illegitimt att påstå att ojämlik behandling och utanförskap grundar sig i kön.

Nyckelord: Kvinnliga politiker, manlig organisationsstruktur, jämställdhet, könsneutral ideologi, ojämlikhetsregimer, könsstrukturer, rasande stillastående.

Populärvetenskaplig presentation

Under många år var det bara män som jobbade i riksdagen och regeringen, och tog beslut för hur vårt samhälle skulle se ut och organiseras. Det här innebar bland annat att det fanns lagar som sa att männen bestämde över kvinnors kroppar. Kvinnor kämpade i många år för att även de skulle få ta sig in på de höga positionerna i politiken, vilket till slut hände, men det gick långsamt. Mer började däremot hända under 1960- och 1970-talen när kvinnorörelsen blev starkare, men först under 1990-talet ansågs det vara jämställt i antal mellan män och kvinnor i riksdagen. Även fast det nu är ungefär lika många män och kvinnor i riksdagen så har forskning visat att kvinnor upplever sig bli sämre behandlade än deras manliga kollegor. Kvinnor får också mycket kritik och behöver vara mer pålästa än sina manliga kollegor för att andra ska lita på vad de säger. En förklaring till det här kan vara att det finns en manlig organisationsstruktur, alltså att det är männen som har bestämt hur man ska bete sig och vara, och även hur man ska jobba inom riksdagen och regeringen. I den här uppsatsen undersöks hur kvinnor som jobbat högt upp i politiken mellan 1960-talet och 2010-talet upplever sitt arbete. Jag jämför kvinnornas upplevelser och erfarenheter för att se om det finns likheter och skillnader. För att försöka förstå kvinnornas upplevelser analyseras de med hjälp av tidigare forskning och teorier. Resultatet för studien visar att kvinnorna upplever att männen fortfarande har mer makt än dem och att det är svårare för kvinnor att utföra sitt jobb fritt och på samma villkor som männen i samma typ av positioner. De får stå ut med kränkande behandling och mycket kritik, det är också svårt för dem att säga ifrån mot männen. Den största skillnaden mellan kvinnorna över tid verkar vara hur tydlig den illa behandlingen är i form av kränkande ord, behandling och varför det är svårt att säga ifrån. Under 1960-talet är en sämre syn av kvinnor mer uttalad och det var inte kontroversiellt på samma sätt att hålla kvinnorna utanför. Med åren har detta förändrats till att det inte längre är accepterat att aktivt hålla kvinnorna utanför. Istället görs detta mer försiktigt genom att till exempel påstå att det inte finns någon skillnad mellan män och kvinnor vilket gör det svårt för kvinnor att påstå att de blir sämre behandlade utifrån sitt kön.

1. Inledning	1
1.2 Syfte	3
1.3 Frågeställningar	3
1.4 Disposition	3
1.5 Begreppsbeskrivning	4
1.5.1 Manlig organisationsstruktur, social struktur och manlig dominans	4
2. Bakgrund	4
3. Tidigare forskning	6
3.1 Diskriminering	6
3.2 Villkor	8
3.3 Möjligheter	10
4. Teori	13
4.1 Rasande stillastående	13
4.2 Ojämlikhetsregimer och Könnsstruktur och dess konsekvenser	15
5. Metod	18
5.1 Dokumentanalys och självbiografier	18
5.2 Urval	21
5.3 Kvalitativ innehållsanalys	24
5.3.1 Tematisk innehållsanalys	24
5.3.2 Tillvägagångssätt	25
5.3.3 Teman	26
5.4 Avgränsningar	28
5.5 Etik	29
6. Resultat och Analys	29
6.1 Direkt diskriminering	30
6.2 Villkor	37
6.3 Möjligheter	48
7. Diskussion och Slutsats	55
7.1 Hur upplever kvinnliga politiker från olika partier den manliga organisationsstrukturen inom det politiska yrket på högsta nivå?	55
7.2 Hur skiljer sig de kvinnliga politikernas upplevelser av arbetet på högsta nivå med manlig organisationsstruktur mellan 1960-talet och 2010-talet?	57
7.3 Framtida studier	58
8. Referenser	59

1. Inledning

“[...] samhället präglas idag av värderingar som i långa stycken diskriminerar kvinnorna, hindrar dem i deras strävan till frigörelse. Dessa värderingar måste vi angripa och kritiskt granska. Samhället måste i samverkan med organisationer och folkrörelser stödja utbredningen av sådana värderingar som aktivt medverkar till likaberättigande för kvinnorna. [...]” (Olof Palme, 1972:2).

För att förstå den könsuppdelning vi fortfarande kan se på arbetsmarknaden i Sverige behöver vi se tillbaka i tiden. Under 1900-talets första hälft stängdes kvinnor ute från stora delar av arbetsmarknaden och kunde därmed inte delta på samma villkor som männen. Detta uteslutande har fått långtgående konsekvenser som innebär segregation och diskriminering av kvinnor som byggts in i strukturerna för arbetsmarknaden och i utvecklingen av organisationer. Än i dag kopplas lönearbete framförallt till männen vilket har inverkan på kvinnors möjligheter i form av segregation (Wahl m.fl., 2018:74). Segregeringen visar sig vertikalt, horisontellt och internt; det agerar diskriminerande mot kvinnor som oftare än män är bundna till de lägre positionerna i hierarkin. Det innebär också skillnader mellan positioner, sysslor och tilldelade arbetsuppgifter (Acker, 2006:446-447; SOU 2004:43 s.41; Wahl m.fl., 2018:297).

Trots att dessa könsskillnader fortfarande finns kvar har mycket skett. Kvinnorörelsen växte sig stark under 1960- och 1970-talen och innebar starkare röster för kvinnors inträde på arbetsmarknaden vilket även ledde till en större diskussion om ökad kvinnorepresentation i politiken (Wahl m.fl., 2018:29; Freidenvall, 2006:65). Under 1960-talet började den informella regeln om “den obligatoriska kvinnan” i politiken ses som förlegad och odemokratisk och en mer jämställd representation krävdes: “Ett icke-problem hade omformulerats till ett problem” (Freidenvall, 2006:70). Under denna tid ändras också bilden av att män och kvinnor hade “naturgivna egenskaper och funktioner” till att se detta som omoderna, traditionella könsroller som går att förändra. Kvinnors familjeroll blev även den tydlig i och med svårigheterna att förena familj med arbete, vilket sågs som en anledning till kvinnors underrepresentation (Freidenvall, 2006:71).

1970-talet innebar ett uppsving för kvinnors representation inom riksdagen då andelen kvinnor ökade från 14 till 21 % efter valet 1973, en rekordhög ökning som skedde i samtliga riksdagspartier. 2002 uppnådde den kvinnliga representationen 45,3 % och innebar att Sverige hade den jämnaste fördelningen mellan män och kvinnor i världen (Freidenvall, 2006:5,73). Än idag har den kvinnliga representationen i riksdagen däremot aldrig varit högre än den manliga, även om den anses vara jämställd då den håller sig inom intervallet om 40-60% (SCB, 2019 & 2022). Feministisk forskning har problematiserat bristen på kvinnor inom staten då kvinnors medverkan lägger grunden för ett demokratiskt samhälle (Grant & Tancred, 1992:114-117). Lagstiftningen har moderniserats, kvinnor har tagit sig in i politiken och upp i höga positioner, men har de samma förutsättningar som deras manliga kollegor? Kan det vi hittills sett ses som en utveckling, eller har det stannat av vid förändringar?

I denna uppsats analyseras självbiografier från kvinnliga politiker tillhörande Socialdemokraterna, Moderaterna, Liberalerna (Folkpartiet) och Centerpartiet utifrån deras erfarenheter och upplevelser av diskriminering genom temana direkt diskriminering, villkor och möjligheter. Analysen görs med hjälp av tidigare forskning och teorierna *Rasande stillastående* av Hartmut Rosa (2013), *Ojämlighetsregimer* av Joan Acker (2006) och *Könsstrukturer* av Anna Wahl (1992). Likt den kritik som feministisk forskning fört fram kring kvinnors underrepresentation skriver även Jenny Madestam (2022:12) att “det är en fråga om demokrati” att undersöka jämställdhet i den politiska eliten, då hon intervjuar svenska, kvinnliga partiledare. Den manliga dominansen i politiken har inneburit en bristande frihet för kvinnor att handla och tänka fritt, och bör därmed genomgå sociologisk granskning enligt Rosa (Heidegren & Wittrock i Rosa, 2013:9). Jag ser det som viktigt att synliggöra kvinnors situation i den politiska eliten för att öka förståelsen för bristerna i jämställdhetsarbetet, en plats som av många ses och länge har setts som jämställd. Det handlar om att synliggöra handlingar och uttalanden som reproducerar genusordningen (könsstrukturen), medvetet och omedvetet för att öka kunskap och medvetenhet och i sin tur öka jämställdheten.

1.2 Syfte

Syftet är att undersöka hur organisationsstrukturer påverkat kvinnor i den svenska, mansdominerade politiska eliten mellan 1960 och 2010-talet. Detta studeras utifrån erfarenheter och upplevelser av diskriminering. Tre begrepp vägleder analysen: direkt diskriminering, villkor och möjligheter. Det empiriska materialet omfattar politiska biografier, författade av 10 kvinnor från olika partier, som tillhört den politiska eliten i egenskap av statsråd, partiledare och framträdande riksdagsledamöter mellan 1960 och 2010-talet, vilket också möjliggör en jämförande analys av de kvinnor som ingår i studien.

1.3 Frågeställningar

- Hur upplever kvinnliga politiker från olika partier den manliga organisationsstrukturen inom det politiska yrket på högsta nivå?
- Hur skiljer sig de kvinnliga politikernas upplevelser av arbetet på högsta nivå med manlig organisationsstruktur mellan 1960-talet och 2010-talet?

1.4 Disposition

I det följande kommer en begreppsbeskrivning av vad som menas med en manlig organisationsstruktur. Därefter ges en bakgrund om jämställdheten i riksdagen och partiernas resa mot större kvinnorepresentation. Detta ämnar hjälpa läsaren förstå kontexten av de kvinnliga politikernas berättelser. Sedan presenteras tidigare forskning, uppdelat på studiens tre teoretiska teman: direkt diskriminering, villkor och möjligheter. Därefter presenteras studiens teoretiska ramverk. I metodavsnittet diskuteras valet av metod, material, analysmetod, tillvägagångssätt, teman, avgränsningar och etiska överväganden. Andra delen av studien innehåller resultat och analys som även det är indelat i studiens teman, då både teoretiska och analytiska. Avslutningsvis presenteras studiens slutsatser indelat i studiens frågeställningar, samt en diskussion om framtida forskning.

1.5 Begreppsbeskrivning

1.5.1 *Manlig organisationsstruktur, social struktur och manlig dominans*

Organisationsstruktur är ett mångfacetterat begrepp och definieras i den här uppsatsen som “... villkor i organisationer, vilka upplevs ha en regelbundenhet. Organisationsstrukturer ser jag som kognitioner, som sociala konstruktioner” (Wahl, 1992:54). Ett strukturperspektiv innebär att fokus inte hamnar på individuella egenskaper, utan istället tar hänsyn till strukturer och villkor för att förklara människors erfarenheter och upplevelser i organisationer (Acker & Van Houten, 1974:152; Kanter, 1977:250-251; Wahl m.fl., 2018:67).

För denna studie blir även social struktur av intresse som definieras utifrån Jacobsen och Thorsvik (2014, i Wahl, 2018:67-68) som “mönstren av social samverkan, accepterade normer och informella regler för hur man ska uppträda”. Organisations- och sociala strukturer “uppstår på alla ställen där människor finns samlade” (Wahl m.fl., 2018:68).

Att de politiska organisationsstrukturerna definieras som “manliga” grundar sig just i den sociala konstruktionen. Politiken har traditionellt sett varit och är fortfarande mansdominerad (SCB, 2019). Manlig dominans behöver inte endast handla om ett övertal av män jämfört med kvinnor. Enligt Anna Wahl (1992:12) definieras manlig dominans också utifrån att män skapat strukturerna och har tolkningsrätten av dessa. Inom feministisk forskning används begreppet “genusordning” som syftar till att förklara maktrelationer mellan män och kvinnor där den vanligaste genusordningen är den patriarkala, alltså männens dominans och makt i samhället (Wahl, m.fl., 2018:25).

2. Bakgrund

För att kunna jämföra politikerna och deras upplevelser behövs en beskrivning av riksdagen som arbetsplats samt partiernas syn på låg kvinnorepresentation. Kontexten har betydelse för kvinnornas upplevelser vilket därmed blir av vikt för förståelsen av deras berättelser.

Den kvinnliga representationen anses vara hög i Sveriges riksdag och har sedan 1994 legat på ungefär samma nivå: mellan 43 och 47 procent (Sveriges Riksdag, 2022:4; SCB, 2022). Då Birgitta Dahl var talman bjöd hon 1995 in kvinnliga ledamöter från varje parti för att

“diskutera hur de kunde samarbeta för att maximera nyttan av riksdagens goda representation mellan könen”. Detta resulterade bland annat i barnpassning i riksdagen och fasta tider för omröstning för att försöka få bort de sena kvällarna som var svårförenliga med familjelivet. Liknande nätverk fortsatte även med efterföljande talmän (Sveriges Riksdag, 2022:6). Riksdagen beslutade sedan 2006 om att “riksdagen ska arbeta för att främja jämställdhet”, och utifrån detta upprättades bland annat en arbetsgrupp med representanter från varje parti som ska lyfta frågor om jämställdhet (Sveriges Riksdag, 2022:2). Än finns det fortsatt arbete att göra då undersökningar visat att kvinnor upplever en svårare situation på flera sätt i riksdagen (Erikson, 2017; Erikson och Josefson, 2019). Mycket av kampen under tidigare år handlade om att få in fler kvinnor i riksdagen (Freidenvall, 2006:70). Partierna började själva sätta upp strategier för att få in fler kvinnor, men dessa kunde skilja sig något från parti till parti.

Lenita Freidenvall (2006) har analyserat kvinnorepresentation, kvotering och kandidaturval i svensk politik mellan åren 1970 och 2002. I sin studie delar Freidenvall (2006:85,125) in partierna i olika kategorier: mellan 1970 och 1986 ingår Liberalerna (Folkpartiet), Vänsterpartiet och Socialdemokraterna i kategorin *trendsättare* medan Centerpartiet, Moderaterna och Kristdemokraterna kategoriseras som *efterföljare*. Miljöpartiet ingår i en egen kategori som *utmanare*. 1986 till 2002 ändrades dock kategorierna något och trendsättarna var då istället Miljöpartiet, Vänsterpartiet och Socialdemokraterna. Centerpartiet, Liberalerna, Kristdemokraterna och Moderaterna kallas istället *traditionalisterna*. För denna studie behandlas endast politiker från Socialdemokraterna, Moderaterna, Liberalerna och Centerpartiet (se urval) och endast dessa kommer vidare diskuteras.

Moderaterna ansåg att lägre kvinnorepresentationen inom partiet mellan 1970 och 2002 var en konsekvens av attityder, kvinnors bristande kunskaper, svårigheter att kombinera arbete med familj samt att kvinnor saknade vilja och självförtroende. Problemet grundades alltså i ett individfokus snarare än maktskillnader. För att öka antalet kvinnor använde Moderaterna sig av “allmänna mål” som var generella yttranden om att det var viktigt med kvinnorepresentation och att antalet kvinnor borde öka i partiet (Freidenvall, 2006). Detta skilde sig från Liberalerna (tidigare Folkpartiet) som sågs som trendsättare i jämställdhetsfrågor i ett tidigt stadium och fokuserade på att män och kvinnor skulle ha lika villkor och möjligheter. Bilden av orsaken till låg kvinnorepresentation mellan 1970-1986

liknade däremot Moderaterna, dock adderade Liberalerna att det även rörde sig om viss diskriminering och betonade också partiets ansvar för ökad kvinnorepresentation i ett tidigt stadium. Efter 1987 kategoriseras partiet istället som traditionalisterna då de fortsatte på samma spår som perioden innan. Trots detta infördes ett maktperspektiv i diskussionen och de började ge problemet strukturella förklaringar. Under hela perioden använde de sig däremot av rekommendationer vilket var frivilliga åtgärder, ofta i form av riktlinjer för hur många kvinnor partier strävade efter att ha (Freidenvall, 2006).

I könsrollsdebatten på 1960-talet la Centerpartiet fokus på att ändra familjepolitiken, utifrån bilden av att den bristande andelen kvinnor i politiken bland annat var en konsekvens av svårigheterna att kombinera arbete med familj. De såg även den låga representationen som en konsekvens av attityder, kvinnors bristande kunskap och erfarenheter samt att det saknades vilja och självförtroende hos kvinnor. Utöver att ändra familjepolitiken använde Centerpartiet sig av "allmänna mål" (Freidenvall, 2006). Socialdemokraterna bytte mellan olika strategier för att öka kvinnorepresentationen, till en början använde de allmänna mål men gick 1978 över till rekommendationer. 1993 bytte de sedan till kandidatkvotering, alltså kvotering på valsedlar vid allmänna val. De ansåg partiet ha ett ansvar i att lösa problemet och ansåg till en början att orsakerna till den låga kvinnorepresentationen låg i attityder, bristande kunskap och erfarenheter, svårt att kombinera familj och hem med arbetet samt att det kapitalistiska systemet utgjorde en "osynlig mur" för kvinnor. Bilden ändrades senare till att orsaken låg i det manliga normsystemet, informella hinder och strukturell diskriminering (Freidenvall, 2006).

3. Tidigare forskning

Manliga organisationsstrukturer ger sig tillkänna på olika sätt. Nedan redogörs för olika studier som behandlar ämnet. Studierna undersöker på olika sätt hur det är att vara kvinna inom politiken, men även jämställdhetsarbete i allmänhet. Dessa studier delas upp i diskriminering, villkor och möjligheter.

3.1 Diskriminering

Flera studier har genomförts i riksdagen som visar att kvinnor utsätts för mer diskriminerande behandling än deras manliga kollegor. I en intervjustudie utförd i riksdagen av Josefina

Erikson (2017) intervjuades 20 unga män och 20 unga kvinnor från olika partier. Den övergripande frågan för studien var “om alla ledamöter har samma möjligheter att bedriva sitt uppdrag”. Resultatet visar att kvinnor i högre utsträckning blir utsatta för härskartekniker i form av förlöjliganden, marginalisering och osynliggörande än män, medan flera manliga informanter ansåg att härskartekniker är en del av det politiska arbetet och något man får tåla. Flera kvinnor berättade även att de skuldbeläggs för att de inte är hemma mer med sina barn (Erikson, 2017:9). Det framkommer även från intervjuerna att kvinnorna utsätts för en “dubbel bestraffning” då de anses bete sig fel oavsett hur de beter sig. De får varken vara för kvinnliga eller för manliga, och att navigera i dessa normer blir svårt då de är skapade av och för män (Erikson, 2017:12-13).

Intressant med Eriksons studie är att de intervjuade generellt anser det vara ett bra arbetsklimat och jämställt, samtidigt som flera kvinnor berättar om erfarenheter av härskartekniker som att de inte lyssnas på, deras idéer tas av män och blir då plötsligt goda idéer, fördummande kommentarer, ifrågasättande av deras duglighet och kompetens samt förminskning av deras insatser (Erikson, 2017:9-10). Att kvinnor utsätts för allt detta men samtidigt generellt anser det vara jämställt i riksdagen skulle möjligen kunna visa på en normalisering av ojämställdhet, och blir därmed inte evident då mer generella frågor om jämställdhet ställs. Utifrån liknande resultat i sin avhandling drog Wahl (1992:196) slutsatsen att detta rör sig om strukturer. Erikson (2017:17) drar även slutsatsen att det finns tydliga indikationer på könade normer och praktiker i riksdagen men hon skriver också att de intervjuade är medvetna om härskarteknikerna som används och de kränkande behandlingar de utsätts för.

Erikson och Josefsson (2019:204-205) finner liknande resultat i sin enkätstudie om arbetsmiljön i riksdagen. Både män och kvinnor anser överlag sin arbetsmiljö vara god. Båda grupperna svarar också att de överlag anser sig bli väl behandlade och uppmuntrade i sitt arbete av kollegor och partiledning. Däremot finner författarna att kvinnor i högre utsträckning än män upplever att de blir avbrutna i debatter, utsätts för sexistiska skämt samt får kommentarer om deras utseenden. Kvinnor upplever även i högre grad än män att arbetsbördan är för hög och ångest över sin roll och att göra fel. Författarna skriver att detta kan visa på att informella arbetsmiljöaspekter i riksdagen är könade och innebär en svårare situation för kvinnor.

Vad som anses vara bristande jämställdhet tycks däremot bero på vem som utsätts och vem som utsätter. I Riksdagsförvaltningens (2005:5-6) rapport om ledamöternas syn på jämställdheten i riksdagen finner författarna tendenser till att situationer tolkas olika beroende på om det är en partikamrat eller en person från ett annat parti som anklagas för att ha behandlat någon annan illa utifrån kön. Det tycker sig finna en tendens att skydda partikamrater och därmed tolka situationer där någon anser sig illa behandlad utifrån kön som ett missförstånd. Om det däremot är en person från ett annat parti som anklagas, tolkas situationen utifrån härskartekniker eller könsdiskriminering. Samma tendenser hittas om det rör den utsatte. Författarna skriver också att kvinnor ofta anklagas av män att använda anklagelser om till exempel härskartekniker mot kvinnor som ett politiskt vapen, även kvinnor i motståndarpartier uttrycker detta.

Dessa studier indikerar att kvinnor i riksdagen behandlas sämre och har andra villkor i sitt arbete som är diskriminerande mot dem. De visar också att detta kan vara svårt att få fram om inte mer specifika händelser gås in på. Dessutom tycks händelser hamna i skymundan i ett försök, medvetet eller ej, att skydda sina partikamrater. I analysen av självbiografierna hålls detta i åtanke för förståelsen av kvinnornas berättelser.

3.2 Villkor

I Meyerson och Fletchers artikel *A Modest Manifesto for Shattering the Glass Ceiling* (2000: 128-131) framgår att trots kvinnors intåg i högre positioner, bland annat med hjälp av lagstiftningar mot könsdiskriminering, har inte jämställdhet uppnåtts. Istället har diskrimineringen gentemot kvinnor blivit mer osynlig och kultur och normer bidrar systematiskt till att kvinnor missgynnas. Författarna menar att organisationer är byggda av och för män och detta har försiggått i många år, men skulden för den ojämställdhet vi fortfarande finner i organisationer kan inte skyllas på varken män eller kvinnor. Kvinnor lägger däremot ofta skulden på sig själva och ser sig själva som bristande i färdigheter (Meyerson och Fletcher, 2000:129-130). Rönnblom (2011) kritiserar också jämställdhetsarbetet i sin analys av policydokument i artikeln *Vad är problemet? Konstruktioner av jämställdhet i svensk politik*. Rönnblom (2011) finner att dokumenten har ett fokus på antal, vilket i längden får implikationer för hur jämställdhetsproblemet hanteras vidare. Författaren skriver att jämställdhet har blivit administrativt för att underlätta mätning

vilket har en inverkan på vilka lösningar som används; dessa blir ofta i form av utbildningar för kvinnor så att dessa lär sig sätten att vara och arbeta på snarare än att lösa problemet i grunden. “När tekniken går in går maktanalysen ut” (Rönblom, 2011:49).

I Riksdagsförvaltningens rapport (2005:78) motiveras bilden av riksdagen som jämställd av män med att riksdagen är könsneutral; det görs ingen skillnad mellan kvinnor och män och arbetsformerna är könsneutrala. Även villkor, karriärmöjligheter och arvoden nämns som lika för män och kvinnor. Att kvinnor har framträdande positioner, lyssnas på och har lika mycket makt ges som motivering till synen att kvinnor inte missgynnas. Till exempel säger två män som ser riksdagen som jämställd, följande: “Det är bättre här [jämfört med resten av samhället], för vi respekterar varandra. De som arbetar här är väldigt kunniga. Det påverkar att kvinnorna är så oerhört duktiga” och “[...] Man måste vara ganska medveten för att bli riksdagsman. Vi är vana att prata med folk, att diskutera och vrida och vända på argumenten. Jag tror att den medvetenheten spelar in positivt även i jämställdhetsarbetet” (Riksdagsförvaltningen, 2005:78). De kvinnliga riksdagsledamöterna som ansåg riksdagen vara jämställd gjorde detta trots kommentarer om att det fortsatt finns en manlig kultur och “äldre mäns traditionella tänkande”. Som positivt nämns samma arvode vilket ger samma förutsättningar, respekt mellan varandra som inte tillåter olika behandling utifrån kön och medvetenhet om jämställdhetsfaktorer (Riksdagsförvaltningen, 2005:77).

För andra verkar ojämställdheten dock vara mer synlig. De kvinnor som är mer kritiska till jämställdheten inom riksdagen anser jämställdhet vara svårt att uppnå generellt utifrån den manliga normen och kvinnors underordning. Samtidigt anser de inte att det finns en diskriminerande struktur i riksdagen, däremot nämner vissa skillnader i positioner. De kritiska männen talar om manliga strukturer och utdaterade arbetsformer, men som kan bli bättre med en ny generation män (Riksdagsförvaltningen, 2005:78-79). En annan kritisk till riksdagens ojämställdhet sa: “Män använder ordförandeklubban för att se till att kvinnor inte kommer till tals. De använder strategier som är svåra att definiera, de syns inte. Men att det förekommer härskartekniker i form av undanhållande av information, det är tydligt” (Riksdagsförvaltningen, 2005:80). Ledamoten lägger dock till att män också kan falla offer för patriarkatet, medan kvinnor kan använda sig av det till sin fördel för att till exempel behålla positioner. Reflektioner kring jämställdhet utifrån ett partifokus finns också, där vissa menar att jämställdhet används som konkurrensmedel och vapen för att misskreditera andra

partier, och beskriva sitt parti som bättre än andra partier. Socialdemokrater anser sig kommit längst och att varannan damernas är "inpräntat" i dem, medan moderater anser sitt parti vara helt könsneutralt (Riksdagsförvaltningen, 2005:80-82).

I Eriksons (2017:3-4) intervjustudie i riksdagen finner hon att de intervjuade anser att den ojämställdhet som finns är på grund av strukturerna i samhället, snarare än specifikt i riksdagen. Däremot upplever de intervjuade att det finns skillnader i förväntningar på män och kvinnor som påverkar kvinnor negativt. Här talas det framförallt om informella krav och förväntningarna utifrån, och då alltså inte de formella krav som ställs inom riksdagen. Ett tydligt resultat från intervjuerna var att det finns högre krav på kvinnorna när det kommer till kompetens. Kvinnorna upplever att de behöver läsa på mer och komma bättre förberedda för att tas på allvar och inte ifrågasättas och då särskilt i traditionellt manliga positioner, en bild som delas av flera män. En kvinna säger att hon behöver ta med sig utskrivna forskningsrapporter för att göra det synligt att det hon säger inte är taget ur luften. Att vara påläst fungerar som en strategi för att inte bli dumförklarad vid misstag, osynliggjord och för att undvika härskartekniker. Utöver utomstående förväntningar kopplar författaren resultatet även till kvinnornas egna förväntningar på sig själva (Erikson, 2017:4-5).

Självförtroende ses som en skillnad mellan män och kvinnor, där männen generellt anses ha bättre än kvinnor. Detta exemplifieras med att kvinnor inte talar i lika hög grad, ofta ber om ursäkt när de talar, behöver övertalas för att acceptera uppdrag och generellt har en lägre tilltro till sig själva och sin förmåga. Anledningar till detta anses ligga i de lägre förväntningarna på kvinnor som internaliseras (Erikson, 2017:5-6). Erikson (2017:7) kopplar resultaten till att bilden av politiker är manlig vilket leder till att kvinnor bland annat tycks utstå mer negativa konsekvenser vid misstag, då den negativa bilden av en kvinna bekräftas. Erikson (2017:1) skriver att erfarenheterna och upplevelserna hos kvinnorna från olika partier var anmärkningsvärt lika. Dessa resultat är viktiga att ha med vid analysen av självbiografierna då det ger en inblick i hur den manliga normen påverkar kvinnornas upplevelser, genom förväntningarna på dem och deras bild av sig själva.

3.3 Möjligheter

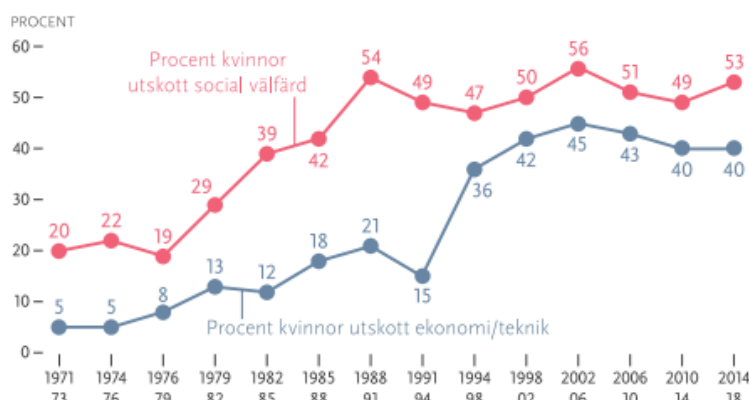
Vart man befinner sig i riksdagen och i vilken position kan ha en inverkan på vilka möjligheter till påverkan man som politiker har. Stensöta och Wängnerud (2018:351) skriver

att innan beslut röstas om i kammaren har de varit genom diskussioner och förhandlingar i gruppmöten, utskott och “en rad mer eller mindre informella sammanhang”. Utskotten har en stark maktposition då alla beslut varit igenom dessa innan de går till omröstning i kammaren, och många förhandlingar mellan partier sker där. Ordförandeskap och vice ordförandeskap innebär därmed en maktposition då dessa leder och planerar arbetet och sammanträdena. Efter valet 1994 skedde ett skifte till en mer jämställd fördelning av dessa poster mellan män och kvinnor (Stensöta & Wängnerud, 2018:351).

Stensöta och Wängnerud (2018:353) skriver att det tycks vara i partigrupperna som kvinnor upplever mest ojämställdhet. Arbetsformerna inom politiken kritiseras också mer av kvinnor än män. I Erikson och Josefssons (2019:207-209) studie om arbetsmiljön i riksdagen finner de däremot att män och kvinnor anser sig ha lika mycket utrymme att tala i stängda möten i partigruppen/riksdagsgruppen och i utskottsmöten. Detta resultat tycks inte påverkas av upplevelsen av att ha blivit dåligt bemött på arbetsplatsen. Författarna finner inte heller några statistiskt signifikanta skillnader i hur respondenterna upplevde att de kunde påverka partiets agenda, oavsett om de ansåg sig bli behandlade väl eller inte på arbetsplatsen. Detta resultat kopplar författarna till att jämställdheten i riksdagen inte endast stannar på deskriptiv nivå, däremot tycks andra resultat i studien tyda på en fortsatt maskulin norm.

Skillnaderna i vilka utskott som män och kvinnor ingår i illustreras i Stensöta och Wängneruds (2018:354) kapitel genom en graf:

Figur 1: Andel kvinnor i utskott om social välfärd och ekonomi/teknik

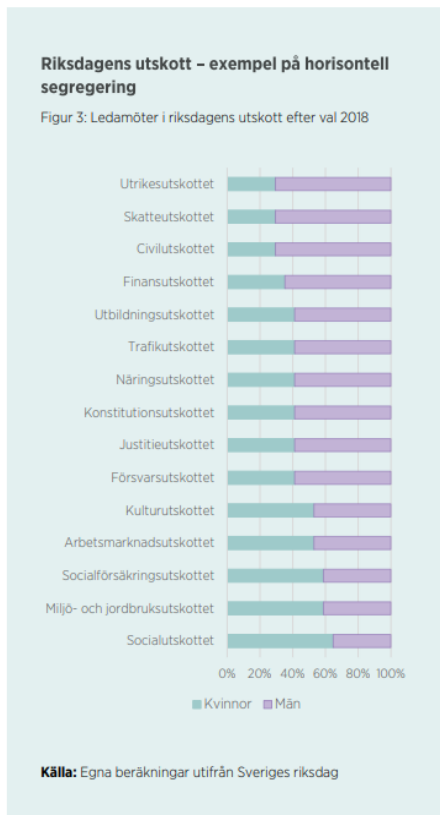
Figur 1. Genomsnittlig andel kvinnliga ledamöter i utskott inom området social välfärd samt ekonomi/teknik 1971–2018. I området social välfärd ingår socialutskottet, socialförsäkringsutskottet, arbetsmarknadsutskottet samt utbildningsutskottet. I området ekonomi/teknik ingår finansutskottet, skatteutskottet, näringsutskottet samt trafikutskottet. Figuren visar genomsnitt för respektive mandatperiod. Under mandatperioderna 1971/73 till 1985/88 samt 1991/94 var antalet ledamöter i varje utskott 15, under övriga perioder 17.

Källa: Riksdagens ledamotsförteckningar.

(Stensöta och Wängnerud, 2018:354).

Grafen visar att kvinnor mellan 1971 och 2014 framförallt innehaft positioner i utskott som rör social välfärd, medan de haft desto färre platser inom utskott som rör ekonomi och teknik. I jämställdhetsmyndighetens analys om kvinnors situation inom politiken visas en horisontell segregering i riksdagens utskott efter valet 2018:

Figur 2: Andel män och kvinnor i utskott

(Jämställdhetsmyndigheten, 2019:5)

Analysen visar att utrikesdepartementet, skatteutskottet och civilutskottet innehade flest män medan socialutskottet, miljö- och jordbruksutskottet samt socialförsäkringsutskottet hade flest kvinnor. Tabellen visar också att majoriteten av utskotten hade fler män än kvinnor (Jämställdhetsmyndigheten, 2019). Platserna inom utskotten fördelas utefter mandatfördelningen i riksdagen och vem som får platserna inom vilket utskott bestämmer partierna själva (Stensöta & Wängnerud, 2018:353).

Anledningen till uppdelningen mellan män och kvinnor från första början förklarar Stensöta och Wängnerud (2018:355) med att det fanns skillnader i önskemål, där kvinnor i större utsträckning önskade vara i de socialt inriktade utskotten. Samtidigt skriver de att de kvinnor som under 1980-talet önskade vara i de mer "manliga" utskotten hade svårt att få dessa

platser, något män inte upplevde i samma utsträckning då de önskade få plats i de mer "kvinnliga". Ökningen av kvinnor i de mer manliga utskotten som skedde 1994 (se graf 1) anses däremot vara ett resultat av påtryckningar från det feministiska nätverket Stödstrumporna efter tillbakagången i andelen kvinnor efter valet 1991. Fler kvinnor i "manliga" utskott ses därmed som ett medvetet handlande från partiernas sidor, men förändringar i önskemål hos ledamöter började även noteras (Stensöta & Wängnerud, 2018:355). Graf 1 visar dock på att skillnaderna mellan "manligt och kvinnligt" tycks öka igen vid valet 2014, likande ser vi i jämställdhetsmyndighetens graf som visar på en tydlig uppdelning mellan män och kvinnor i utskotten efter valet 2018.

Dessa studier utgör en bra grund för förståelsen av fältet och hjälp för att analysera materialet för denna studie. Dessa studier skiljer sig dock något från denna: för denna studie ligger intresset framförallt i beskrivningarna av upplevelserna, snarare än att ta reda på *om* de har upplevelser och i vilken utsträckning. Denna studie tar även upp berättelser av mer specifika händelser. Däremot får även mer generella reflektioner och berättelser av kvinnornas situation i politiken plats, likt de studierna presenterade i detta avsnitt. En annan skillnad är att det för denna studie inte görs jämförelse mellan män och kvinnor mer än utifrån kvinnornas egna berättelser. Detta då intresset inte ligger i att jämföra män och kvinnor, utan snarare att förstå kvinnornas egna upplevelser och erfarenheter, samt jämförelser kvinnor emellan över tid. Denna studie skiljer sig även från de resterande utifrån kombinationen av teorier som används för att analysera materialet.

4. Teori

I denna del presenteras de valda teorierna för studien. Dessa består av Hartmut Rosas teori om det rasande stillastående och Joan Ackers teori om ojämlikhetsregimer samt Anna Wahls teori om könsstrukturer i organisationer.

4.1 Rasande stillastående

Trots flera års förändringar vad gäller jämställdheten i riksdagen finns det alltså fortfarande skillnader i arbetssituation mellan män och kvinnor. Den manliga strukturen finns fortfarande kvar och har en negativ inverkan på kvinnor. För att försöka förstå den utveckling eller möjligen brist på utveckling som kan göra sig evident i de kvinnliga politikernas upplevelser

kommer denna studie använda sig av Hartmut Rosas teori om det rasande stillaståndet. Hans teori hjälper oss alltså svara på studiens andra frågeställning: Hur skiljer sig de kvinnliga politikernas upplevelser av arbetet på högsta nivå med manlig organisationsstruktur mellan 1960-talet och 2010-talet?

Det rasande stillaståndet av Rosa (2013) ingår i hans större teori om modernisering som social acceleration. Rosas tes lyder "Erfarenheter av modernitet och modernisering har alltid och överallt, under alla dess faser och på alla de platser där den uppenbarar sig, varit en erfarenhet av historien, samhällets, kulturens, livets och till och med själva tidens dynamisering och acceleration" (Rosa, 2013:25). Han delar upp accelerationen i tre delar, dessa delar utgör förändringar och påverkar varandra: teknisk acceleration (förändring) som framförallt handlar om det maskinella och rör bland annat produktionsprocesser. Denna påverkar i sin tur accelererande sociala förändringar som till exempel rör hur snabbt moden, regeringar och livspartners förändras, detta påverkar i sin tur den tredje formen av acceleration: det individuella livstempot som handlar om att vi gör allt mer under dagen (Rosa, 2013:28-32).

De tre accelerationerna påverkar alltså varandra genom att med teknisk utveckling som förändrar tiden det tar att utföra uppgifter och handlingar, vilken plats detta tar och vart vi behöver befinna oss så förändras våra beteenden och hur vi lever. Detta påverkar det sociala genom att kvinnor till exempel tog sig in på arbetsmarknaden. Den sociala förändringen sätter press på individen att följa med i utvecklingen vilket innebär att tempot i vardagen höjs för att hinna med mer, och leva upp till de förväntningar som ställs. När individer på så vis får ont om tid efterfrågas nya tekniska lösningar för att hinna med, och cirkeln sluts och går runt och runt. Detta leder till att vi får allt fler alternativ och förändringar men bearbetningen av dessa kan inte öka i samma takt. Den ökade takten av nya alternativ och förändringar påverkar stabiliteten av förändringarna, de kan inte längre bli en del av strukturen och kulturen utan upplevs snarare som osäkerhet. För denna studie skulle osäkerheten möjligen kunna visa sig hos männen (Rosa, 2013:38-42). En kvinnlig ledamot i riksdagsförvaltningens rapport (2005:80) menar till exempel att kvinnornas intåg i politiken inneburit att männen upplever en hårdnad konkurrens om makten och därmed håller koll på vart beslut fattas för att inte förlora den. Hon säger att detta i sin tur "skapar informella men faktiska maktstrukturer". Enligt Rosa innebär bristen på stabilitet att ett statiskt rum skapas med flera förändringar och alternativ

som lever samtidigt vid sidan av varandra, men där utvecklingen står still - ett *rasande stillastående*. Förändringarnas situationella karaktär gör också att de inte får någon djupare betydelse (Rosa, 2013:50-51). I denna studie fokuseras jämställdhetsarbetet bland Sveriges politiska partier. Teorin används för att förstå hur moderniseringen skapar ett utrymme för förändring men samtidigt kontinuitet när det kommer till (o)jämställdhet mellan män och kvinnor.

För denna studie kan teorin alltså hjälpa oss förstå om jämställdheten har utvecklats eller om det endast skett förändringar som i längden inte blir varaktiga. Behöver kvinnorna arbeta hårdare och snabbare för att hinna med att leva upp till förväntningarna för att passa in i den manliga strukturen? Kan jämställdhetsarbetet karaktäriseras av ett rasande stillastående där vi hela tiden kommer fram med nya alternativ och förändringar men där kvinnor ändå står kvar på samma underordnade plats jämfört med männen?

4.2 Ojämlighetsregimer och Könnsstruktur och dess konsekvenser

För att förstå hur dessa förändringar, men möjligen brist på utveckling kan göra sig evident i riksdagen kommer denna studie använda sig av Joan Ackers teori om inequality regimes, här översatt till ojämlikhetsregimer. Acker (2006:443,458-459) skriver att ojämlikhetsregimer kan variera och förändras men samtidigt bestå, vilket här kopplas till det rasande stillaståndets brist på utveckling. Tillsammans med ojämlikhetsregimer kommer även Anna Wahls (1992) teoretiska grunder om genusrelationer i organisationer användas. Wahl (1992:248) utgår från att organisationer är könsbestämda. Detta tar sig i uttryck på många olika sätt, till exempel genom direkt diskriminering, indirekt diskriminering, samt i karriärsglappet. Dessa teorier kan hjälpa oss svara på studiens första frågeställning: Hur upplever kvinnliga politiker från olika partier den manliga organisationsstrukturen inom det politiska yrket på högsta nivå?

Ojämlighetsregimer är sammankopplade processer som tillsammans skapar en komplex ojämlikhet utifrån klass, kön och etnicitet (race) (Acker, 2006:459). I denna studie kommer främst kön att beaktas. Detta då kvinnorna som analyseras i studien endast består av vita kvinnor, ett urval som beror på en begränsning i utbudet av självbiografier, men framförallt av högt uppsatta politiker. Samtliga tillhör en politisk elit i och med deras yrke. Om de från barndomen haft en annan klasstillhörighet behandlas inte i studien. Istället för klass kommer makt och hierarkier mellan män och kvinnor vara i fokus.

Wahl (1992:248) utvecklar i sin studie begreppet könsstruktur och definierar det utifrån antalsmässig fördelning, grad av segregering och hierarkisk fördelning mellan män och kvinnor. Segregering rör positioner, yrken och sysslor och i den hierarkiska fördelningen ingår inflytande och makt. Denna studie har inte ett statistiskt fokus såsom Wahl, men könsstrukturen kan fortfarande hjälpa oss förstå vilka möjligheter (eller brist på möjligheter) kvinnor i politiken har i sina karriärer. Ytterligare är det konsekvenserna av könsstrukturen som blir av fokus i denna studie. Dessa rör diskriminering av kvinnor på olika sätt.

Enligt Acker (2006:443) består alla organisationer av ojämlikhetsregimer av olika grad och slag, där ojämlikhet kan vara mer eller mindre synligt och definieras som "systematiska skillnader mellan deltagare i makt, kontroll över mål, resurser och resultat; arbetsplatsbeslut så som hur arbetet ska organiseras; möjligheter för befordran och intressanta uppgifter; anställningssäkerhet och förmåner; lön och andra monetära belöningar; respekt; och nöje i arbetet och arbetsrelationer". Acker (2006:443) skriver att ojämlikhetsregimerna sker i processer, handlingar, praktik och meningsskapande som har en reproducerande effekt på ojämlikheten i kön (samt klass och etnicitet). Ojämlikhetsregimerna är inte fasta, utan kan variera och förändras. De följer samhället och dess utveckling och påverkas av politiken, historien och kulturen där organisationen befinner sig i. Detta passar väl in med de teman som finns för denna studie som till stor del utgått från Wahls fokus på direkt- och indirekt diskriminering samt karriärsglappet, dvs. direkt diskriminering, villkor och möjligheter (se metodavsnitt).

Ojämlikhetsregimerna kan variera på olika sätt. Till exempel menar Acker (2006:444) att en ny, högre position kan innebära en ny klasstillhörighet. För denna studie kan en ny högre position istället få en inverkan på möjligheten till makt. Acker (2006:444) skriver att i och med förändringen i samhället mot mer jämställdhet mellan könen har klass och kön allt mer blivit särade på, då kvinnor inte i samma utsträckning endast går att finna i lägre positioner. Däremot återfinns oftast män fortfarande i de allra högsta positionerna. En högre position för de kvinnliga politikerna behöver dock inte automatiskt leda till mer makt. Wahl (1992:79,195,216) skriver till exempel att kvinnor ofta upplever svårigheter att inneha traditionellt manliga positioner då deras könstillhörighet går emot den manliga normen för positionen. Detta kan innebära att de får utstå kritik och glåpord om de försöker utöva den

makt som kommer med positionen och på det vis män gör. Både Acker (2006:449-450) och Wahl (1992:266) skriver om svårigheterna för kvinnor att nå vissa typer av positioner utifrån könsstrukturen och den manliga normen. Kompetens definieras utifrån män, och därmed sorteras kvinnor bort med motiveringen att de brister i kompetens (Acker, 2006:450). Detta leder till diskriminering utifrån kvinnors möjligheter att nå samma typ av positioner, inflytande och makt som deras manliga kollegor (Wahl, 1992:269). Ojämlighetsregimers varierande karaktär får en inverkan på denna studie då den ämnar förstå förändring och utveckling över tid. Ojämlighetsregimernas varierande karaktär kan däremot innebära att material inom de tre teoretiska temana skiljer sig åt från 1960-talet till 2010-talet.

Den manliga normen och kulturen kan också visa sig i arbetssätten, något som tyder på indirekt diskriminering av kvinnor utifrån Wahl (1992), och för denna studie: sämre villkor. Ofta kräver arbeten en total dedikation med långa arbetsdagar och flexibilitet, något som kommit från att mannen inte tagit ansvar för barn och hem vid sidan av sitt betalda arbete. Kvinnor har fortfarande större ansvar för det obetalda arbetet i hemmet och detta begränsar deras möjligheter att utföra betalt arbete på det vis som arbetsmarknaden är strukturerad (Acker, 2006:448). Även den direkta diskrimineringen utifrån Wahl (1992) gör sig synlig då Acker (2006:448) skriver om hur yrken och positioner klassificeras har en inverkan på kvinnor där "kvinnoyrken" ofta har otydligare definitioner och hamnar lägre i rang än "manliga", vilket ofta innebär att de "kvinnliga" får lägre löner. Könsskillnader yttrar sig också i hur vi agerar beroende på om det är en man eller en kvinna vi möter och talar med. Det kan röra sig om att undervärdera någon, att exkludera från samtal och att inte lyssna då någon talar. Det kan också vara mer synligt agerande så som sexuella trakasserier. Könsskillnader på arbetsplatser, är ofta osynliga för den dominanta gruppen enligt Acker och blir ofta osynliga eller förnekas i organisationer som förklaring på problemet (Acker, 2006:451-452). Wahl (1992:252) finner också att kvinnor inte vill kalla särbehandling för diskriminering och skriver att detta kan röra sig om en könsneutral ideologi som gör det illegitimit att "skylla" på kön.

Wahl (1992:251) skriver att diskriminering är en del av strukturen då den är regelbunden och normaliserad. För att behålla den struktur och ordning som finns på arbetsplatser skriver Acker (2006:454) att organisationer kontrollerar sina anställda genom till exempel deras löner. Detta för att behålla klassordningen och den makt som chefer innehar. På så vis skriver

Acker att organisationen kan få anställda att fortsätta agera i organisationens målinriktning. Att behålla klassordningen agerar även ett sätt att få anställda att acceptera systemet och den ojämställdhet som råder som det normala, till exempel kan detta anspela på kvinnors "lägre kompetens". Denna mer osynliga form av kontroll är ett resultat av regimernas förändring mot att bli mer subtila än tidigare. Acker skriver att trots att det skett förändringar så är de vita männen fortfarande högst upp i hierarkin, men i och med regimernas mer subtila karaktär har de blivit svårare att utmana (Acker, 2006:458-459).

5. Metod

I detta avsnitt redogörs för hur studien utförts och med vilka metoder detta gjorts. Avsnittet inleds med en genomgång av den typ av material som används, hur urvalet gått till och vilken analysmetod som valts. Även de avgränsningar som gjorts för studien och etiska överväganden diskuteras. Först behöver däremot några grundantaganden för studien göras tydliga då kunskap i den här uppsatsen inte ses som objektiv och värderingsfri. Uppsatsen grundar sig i ett socialkonstruktivistiskt perspektiv där genusordningen i samhället ses som socialt konstruerad och män och kvinnors positioner i samhället och på arbetsmarknaden ses som ett resultat av detta. Det antas finnas en manlig dominans som ter sig olika genom tiden, men som grundar sig i att det manliga har ett högre värde än det kvinnliga. Både män och kvinnor ses som bärare av fördomar och attityder om båda könen som ett resultat av den socialt konstruerade genusordning, vilket även har en reproducerande effekt. Uppsatsen är en kvalitativ studie och gör inga anspråk på generaliserbarhet.

5.1 Dokumentanalys och självbiografier

Uppsatsen använder sig av dokumentanalys för att studera kvinnliga politikernas självbiografier. Alla dokument är konstruerade med ett syfte och enligt en mall för den typ av dokument som ämnas skapas (Coffey, 2014:5). Mallen påverkar vilka berättelser som kommer med och hur dessa berättas. Enligt Marcus (2018:1-4) utgör självbiografier ett skrivet material av en själv, om en själv. För läsaren ses självbiografier som ett sätt att få syn på personens identitet, subjektivitet och personens själv samt hur detta utspelar sig i kontexten av tid och omständigheterna runt omkring. I denna typ av material, liksom annat material där en person återger händelser och upplevelser, är personen oftast begränsad till sitt eget minne. För denna studie innebär begränsningen att ett händelseförlopp eller konversation inte återges exakt.

Eftersom studien fokuserar på upplevelser blir begränsningen dock inte avgörande för genomförbarheten. Även om en händelse eller konversation inte återges helt korrekt i självbiografin, är det personens upplevelse av den som kommer fram i återgivelsen. Ett citat taget ur Anna Kinberg Batras (2018:71) biografi beskriver detta väl: "Jag kände så och uppfattade det som sant".

Självbiografierna som används i denna studie är av och om välkända personer och deras biografier utgör berättelser om deras erfarenheter och publika person (Marcus, 2018:79-80). Berättelserna utgör en version av författarens verklighet vid tidpunkten som skapats utifrån en vilja att få berätta sin historia (Coffey, 2014:5). Biografierna används för denna studie som de är och berättelserna i dem antas representera vad de kvinnliga politikerna upplevde. Till största delen handlar biografierna om deras arbete och de olika roller de haft samt händelser som påverkat dem i dessa roller. Detta integreras med mer personliga inslag såsom deras privatliv och deras känslor. Det här antas, utifrån Marcus (2018:80) göras i den mån författaren tror att läsaren intresserar sig för detta. Till exempel är Anne Wibble återhållsam och målar upp sina upplevelser positivt, medan Mona Sahlin till exempel är desto mer öppen med sina känslor och delar med sig av negativa upplevelser. Ett antagande görs också om skillnader mellan biografier som är skrivna av fortsatt aktiva politiker och de som lagt av med den politiska karriären. Enligt Marcus (2018:82) kan mer stå på spel för de som är fortsatt aktiva efter utgivandet av biografien och en större försiktighet kan därmed tagits vid skrivandet för att säkra sin fortsatta karriär. Detta kan både vara gällande uppmålandet av sin egen person, men även beskrivningar och berättelser om andra. Både Wibble och Sahlin hade fortsatt politiska karriärer efter utgivandet av sina biografier. Detta kan vara en anledning till Wibbles mindre kritiska förhållningssätt. Sahlins större öppenhet kan vara ett resultat av personliga egenskaper, tro att läsaren kommer intressera sig för detta och partitillhörighet där Socialdemokraterna till exempel hade ett mer kritiskt förhållningssätt till den låga kvinnorepresentationen mellan 1987-2002 (Freidenvall, 2006:159).

De som inte hade fortsatt politiska karriärer kan också vara återhållsamma. Dessa har också ett rykte och relationer att värna om (Marcus, 2018:85). Liknande skriver Bryman (2018:659) som menar att kända personers medvetenhet om att deras texter kommer läsas av många kan ha en inverkan på hur sanningsenliga deras återgivelse är samt att de skyddar sig själva genom att begränsa återgivelseerna. Här blir det också viktigt att fundera över varför just dessa

kvinnor har publicerat självbiografier. Denna typ av fråga kallas i Brymans bok (2018:659) för *representativitet*, och handlar just om vilka som haft möjlighet att skriva och vilka dokument som bevaras. Att ha möjligheten att skriva och publicera en självbiografi är i sig självt en position som alla kvinnliga politiker inte varit i. Att kvinnorna i denna studies urval skrivit och fått publicerade självbiografier kan vara utifrån positioner som innehafvs, uppmärksammade händelser eller möjligen en kultur av att ge ut självbiografier i partiet. Oavsett anledning har dessa kvinnor varit på en nivå inom politiken som innebär att det finns ett intresse att läsa och bevara deras berättelser.

Både Bryman (2018:658) och Marcus (2018:86) tar upp riskerna med spökskrivare när det kommer till självbiografier. Detta innebär att det egentligen är någon annan som skrivit biografien. Enligt Marcus (2018:86) kan detta göras i hemlighet eller öppet. Vissa av de använda självbiografierna i denna studie har medförfattare. Så är till exempel fallet för Barbro Westerholms biografi där Westerholm har berättat om sitt liv för författaren Ingrid Kinne Lindgren. Denna typ av självbiografi har valts att användas i alla fall då Westerholm tycks varit aktiv i skapandet av självbiografien, även om någon annan skrivit ner orden på pappret. Men det medför självklart en osäkerhet i fråga hur väl Westerholms berättelser återgivits av en utomstående person. Utöver författaren är det flera människor delaktiga i skapandet av självbiografierna och kan på olika sätt påverka vad som skrivs och hur det skrivs (Coffey, 2014:6).

Användandet av självbiografier innebär också användande av sekundärt material. Detta kan ha både för- och nackdelar. Att använda sig av primärdata kan ge en bättre känsla för materialet och kontexten. Just för denna studie är det däremot inte möjligt att utföra till exempel intervjuer med alla de personer som finns med i studien. Dessutom ser jag fördelar med att använda mig av självbiografier. Tidigare studier har behandlat ämnet om upplevelser av att jobba i riksdagen ur ett jämställdhetsperspektiv (se till exempel Erikson 2017; Erikson och Josefsson 2019; Riksdagsförvaltningen 2005), detta har dock gjorts med intervjuer eller enkäter. Att använda sig av biografier ger möjligheten att ta del av specifika situationer som personen valt att ta med i biografien, och på ett "naturligt" förekommet sätt. Med detta menas att materialet som används till studien har framkommit utan att personerna anpassat det för denna studie eller att jag haft en inverkan på det. Min påverkan på materialet sker däremot i läsning och analys (Silverman, 2013). Jag skapar mening av biografierna när jag läser genom

mina egna kunskaper och erfarenheter samt studiens syfte. Jag har som utgångspunkt att kön är en viktig variabel och att det politiska yrket är mansdominerat vid läsandet av biografierna, vilket påverkar vilka berättelser som anses intressanta för studien samt hur de tolkas. Slutsatserna jag drar är resultat av min "tolkande kreativitet, den begränsande ramen för [mina] tidigare övertygelser och det som verkar nytt" för mig i mitt material (Ramazanoğlu & Holland, 2011:160).

Genom att använda mig av denna typ av material ges möjligheten att se förändringar över tid utifrån vilket fokus och vilken plats kön får i deras egna berättelser och under den tid de själva skrev om det. Inkludering eller avsaknad av ett könsfokus i kvinnornas egna berättelser kan bero på många olika saker, såsom egna preferenser och intressen eller samhällsliga trender och fokus. Detta är även en aspekt som hafts i åtanke vid läsandet av biografierna.

5.2 Urval

Urvalet för studien har varit kvinnor inom politiken som innehaft höga positioner i form av statsråd, partiledare och/eller riksdagsledamot. Jag har för studien valt att fokusera på riksdagsledamöter som varit framträdande med antagandet om att detta ska bidra med mer material. Framträdande innebär här att de för mig varit välkända och uppmärksammade för frågor de drivit. Urvalet har även behövts anpassas till det utbud av biografier som finns att tillgå där personen i fråga varit med och författat den, men urvalet är inte uttömmande. Sökandet efter biografier har gjorts både på egen hand och tillsammans med handledare och personer runt mig. Jag har utifrån tips googlat namnet, sedan på namnet och "biografi". Jag har även använt mig av universitets sökmotor för universitetsbiblioteken och sökt på personens namn. Då en bok hittats har det undersökts om boken är en självbiografi. Det är viktigt för studien att personen i fråga varit delaktig i skapandet av biografien då det är just erfarenheter och upplevelser som står i fokus.

I urvalet ingår även det tidsintervall som är satt för studien. Att valet hamnade på 60-talet till 10-talet handlar om att det var under 60-talet som kvinnorörelsen fick sitt stora uppsving och allt fler kvinnor kom in i det politiska arbetet. Valet att avsluta perioden vid 10-talet har att göra med begränsningar i släppta biografier. Ytterligare ett urval gjordes efter den initiala läsningen av biografierna utifrån syftet med studien. I detta stadium sorterades Gudrun

Schymans biografi bort då denna hade ett starkt fokus på hennes alkoholism och privatliv, vilket inte är av intresse för studien.

Urvalet innehåller begränsningar: det består endast av vita kvinnor. Detta beror på att endast biografier av vita kvinnor hittats, något som har att göra med bristen på mångfald inom svensk politik. Materialet består även av en övervikt Socialdemokrater. Detta då fler Socialdemokratiska kvinnor har skrivit biografier, möjligen ett resultat av att partiet, i jämförelse, varit ett av de partier med en högre andel kvinnor under många år. Övervikten Socialdemokrater innebär en begränsning i jämförandet mellan partier, men hindrar den inte fullt ut. Ytterligare något som begränsar jämförandet är då en person i urvalet var ensamt aktiv. Ulla Lindström var detta mellan 1946-1967 innan Birgitta Dahl kom in 1968. Det innebär att Lindströms upplevelser inte på samma vis kan jämföras med andras upplevelser. Hennes upplevelser kan däremot användas för att analysera en eventuell utveckling och förändring inom det politiska yrket för kvinnor. Politikerna har däremot i olika utsträckning givit utrymme för reflektioner och berättelser som rör deras kön, vilket kan försvåra diskussionen om utveckling.

Urvalet består av 10 kvinnliga politiker:

Figur 3: Beskrivning av de 10 kvinnliga politikerna

Ulla

Namn: Ulla Lindström
Parti: Socialdemokraterna
I riksdagen: 1946-1970
Biografi: Och regeringen satt kvar!: ur min politiska dagbok 1960-1967 (1970)

Birgitta

Namn: Birgitta Dahl
Parti: Socialdemokraterna
I riksdagen: 1968-2002
Biografi: I rörelse: minnen från ett innehållsrikt liv (2016)

Anna-Greta

Namn: Anna-Greta Leijon
Parti: Socialdemokraterna
I riksdagen: 1974-1990
Biografi: Alla rosor ska inte tuktas (1991)

Margareta

Namn: Margareta Winberg
Parti: Socialdemokraterna
I riksdagen: 1981-2003
Biografi: Lärarinna i politikens
hårda skola (2008)

Mona

Namn: Mona Sahlin
Parti: Socialdemokraterna
I riksdagen: 1982-2011
Biografi: Med mina ord (1996) &
Makt-lös (2020)

Anne

Namn: Anne Wibbe
Parti: Liberalerna (Folkpartiet)
I riksdagen: 1985-1997
Biografi: Två cigg och en kopp
kaffe (1994)

Barbro

Namn: Barbro Westerholm
Parti: Liberalerna (Folkpartiet)
I riksdagen: 1988-2022
Biografi: Om att aldrig ge upp
(2021)

Anna

Namn: Anna Kinberg Batra
Parti: Moderaterna
I riksdagen: 2000-2018
Biografi: Inifrån (2018)

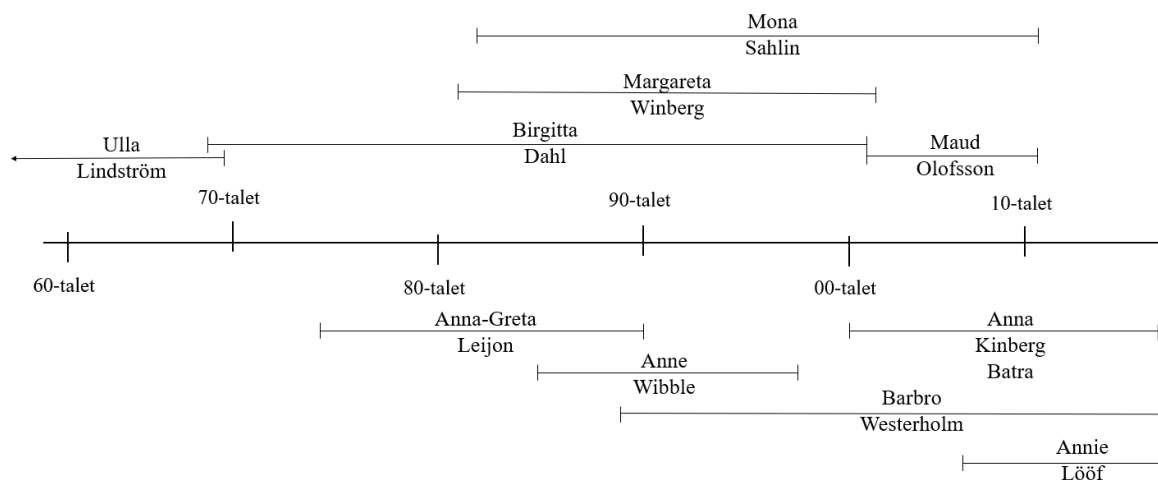
Maud

Namn: Maud Olofsson
Parti: Centerpartiet
I riksdagen: 2002-2011
Biografi: Jag är den jag är (2014)

Annie

Namn: Annie Lööf
Parti: Centerpartiet
I riksdagen: 2006-2023
Biografi: Sanningens ögonblick
(2018)

Figur 4: Tidslinje över politikernas tid i riksdagen

5.3 Kvalitativ innehållsanalys

Mer konkret har jag genomfört en tematisk innehållsanalys vilket innebär att materialet reduceras till de delar av texten som ger mening åt syftet med studien och bakomliggande teman söks efter. Materialet har granskats flera gånger för sig själv och därefter i relation till studiens teman och vald teori för att försöka se dess relevans eller irrelevans för studien (Bryman, 2018:677;Schreier, 2013:2). Fokus ligger på att ge en detaljerad analys av delar av biografierna för att få förståelse för kvinnornas arbetssituation inom politiken (Schreier, 2013:6-7).

5.3.1 Tematisk innehållsanalys

Innehållsanalysen görs utifrån en tematisk analys, som innebär att materialet organiseras i och analyseras utifrån teman (Braun & Clarke, 2006:79). Den tematiska innehållsanalysen består dels av på förhand bestämda kategorier som tagits fram genom läsning av tidigare forskning och teori, dels teman som tagits fram genom läsning av biografierna; teoretiska och analytiska teman. Detta sätt att ta fram teman förespråkas av Schreier (2013:3) men innebär att tematisk analys, såsom beskrivet av Braun och Clarke (2006) används på ett flexibelt sätt, vilket också rekommenderas av författarna. Materialet har till exempel inte initialt kodats innan teman skapats så som förespråkas av Braun och Clarke (2006), utan vid läsning har de förutbestämda

temana använts och under läsning har fler tillkommit. Materialet kodades vid två tillfällen, vilket gjordes av två anledningar: dels för att säkerställa att teman inte överlappar varandra i för hög grad, dels för att tänka igenom användandet av temana grundligt. Den typ av tematisk analys som används i denna studie är vad Braun och Clarke (2006:81) kallar för en kontextuell metod, vilket innebär att både individernas egna upplevelser och underliggande sociala kontexter som påverkar dessa upplevelser fokuseras på.

5.3.2 Tillvägagångssätt

Studien tar i huvudsak sitt utgångsläge i materialet - självbiografierna. Dessa lästes innan specifika teorier valdes för att analysera materialet. Däremot har teman valts ut utifrån läsning av tidigare forskning och teorier, men teman hittas också i materialet under läsning.

Läsningen av biografierna gjordes i två omgångar: först lästes de kapitel som verkade kunna ha med studiens syfte att göra och andra kapitel skummades igenom. Under läsningen användes post-it-lappar i olika färger för att markera relevant material för studien: orange för direkt diskriminering, gul för villkor, grön för behandling och blå för övrigt. I övrigt hamnade allt sådant som verkade intressant för studien, men som inte ansåg passa in i de teman som valts sedan innan. En första läsning gjordes av två biografier innan den andra läsningen påbörjades, detta för att få ett avbrott från personen och öppna upp möjligheten för nya perspektiv inför den andra läsningen. Under den andra läsningen skummades nästan hela självbiografien igenom. De kapitel som alltid hoppades över var sådana som handlar om tiden innan arbetet i riksdagen samt tiden efter arbetet i riksdagen. Med skumläsning kommer en viss osäkerhet i att material kan missas. Det var dock inte möjligt att läsa hela biografierna noggrant från pärm till pärm. Stora delar av biografierna innehåller också sådant som för studien är ointressant.

Efter läsning av varje biografi skrevs det markerade materialet in i ett dokument där de valda temana även markerades. Här skedde en första revidering av den kodning som skedde under läsningen. I detta stadium började även mina egna tankar antecknas som hjälp inför analysen av materialet. Vid revidering av kodning upptäcktes att "beteende" och "villkor" gick ihop och samlades därmed under "villkor". Det blev också tydligare för mig att alla teman rör diskriminering och därmed blev detta mitt övergripande tema som sedan undersöktes med hjälp av de andra. När allt material var inhämtat från biografierna och nedskrivet i ett

dokument, skrevs dokumentet ut för en andra omgång "kodning" genom att klippa ut materialet och lägga i högar. Vid mer genomarbetning av materialet kom mina analytiska teman fram: Makt och kön, jämställdhet i teori och praktik samt tidens gång.

5.3.3 Teman

Diskriminering utgör det övergripande temat för denna studie, där både formella och informella strukturella hinder studeras för de kvinnliga politikerna i deras karriärer och vardagliga arbete. För att undersöka diskrimineringen av kvinnor analyseras materialet utifrån både teoretiska och analytiska teman.

Direkt diskriminering

Direkt diskriminering handlar om diskriminering som kan kopplas till en specifik situation och som ofta (men inte alltid) känns personlig (Wahl, 1992:250). Detta rör sig om de mer synliga könade situationerna såsom nedsättande och sexistiska skämt på kvinnors bekostnad, men det kan också handla om lägre löner, att inte få en befordran, att tas ifrån äran för sitt arbete och att information undanhålls (Acker, 1992:252-253; Wahl, 1992:185,251). Utifrån Wahl (1992:196) kommer studien ha som utgångspunkt att detta är en del av strukturen och Acker (1992:252-253) att det sitter i organisationskulturen. Den direkta diskrimineringen anser Wahl är en del av strukturen då hon menar att den är så pass normal, oavsett om den är medveten eller inte från den som diskriminerar.

Villkor

Villkor handlar om förutsättningar och utgår för denna studie från det som i Wahls (1992) avhandling kallas för indirekt diskriminering. Villkor (eller indirekt diskriminering) rör en mer allmän annorlunda behandling på grund av kön (Wahl, 1992:250), för denna studie har temat fått namnet "villkor" för att tydliggöra vad det handlar om samt möjliggöra positiva upplevelser. Wahl (1992:196) finner dock i sin studie att indirekt diskriminering har en "obestämd" värdeladdning för respondenterna, till skillnad från direkt diskriminering som har en negativ värdeladdning, alltså att särbehandlingen är i negativ riktning. Wahl skriver att detta har att göra med att den indirekta diskrimineringen handlar om villkor och allmän särbehandling som utgör det normala. Wahl tillägger dock att indirekt diskriminering troligtvis oftast har negativa konsekvenser för kvinnor då de oftast avviker från normen.

Temat rör de mer osynliga könade situationerna som till exempel spontana sena möten. Här ingår också rättfärdigandet av könsuppdelningen i organisationer, till exempel utifrån att kvinnor inte har samma möjlighet att spontant stanna kvar på kvällen i och med deras ansvar för hem och barn. Rättfärdigande sker även genom idealbilden av chefer och metaforer som bättre passar män (Acker, 1992:253-254; Wahl, 1992:196). Den manliga normen innebär också att "Kvinnor blir i organisationer behandlade som kvinnor, det vill säga som det som kvinnor bestämts vara", vilket Wahl menar kan vara en förklaring till kvinnors underordning (Wahl, 1992:13). Utifrån Wahl (1992:196) kommer studien ha som utgångspunkt att detta är en del av strukturen genom dess normalitet och koppling till villkor snarare än något personligt.

Möjligheter

Karriärsglappet är ytterligare ett sätt som visar på att organisationer är könsbestämda enligt Wahl (1992:248). Utifrån detta är studiens tredje tema möjligheter. En möjlighet kan vara att få erbjudande om en position, oavsett om det är som ledamot, minister eller ordförande. En möjlighet kan också vara att få ansvar för en viss fråga, oavsett om det är något som intresserar personen eller inte. Temat möjligheter handlar också om bristen på möjlighet, till exempel då personen i fråga inte får en position som denne kanske förväntat sig.

Temat ämnar röra vid både vertikal och horisontell könssegregering, alltså om män och kvinnor befinner sig på olika nivåer i hierarkin och om de finns i olika utskott och departement utifrån vad dessa behandlar (SOU 2004:43,s.41-45). Detta görs utifrån ett antagande om att olika utskott och departement medför olika mycket prestige och att en position därmed kan innebära olika mycket status för en person. Till exempel skriver Erikson och Josefsson (2019:203) i sin studie av arbetsmiljön i riksdagen att finans-, justitie- och konstitutionsutskotten är några av de mest prestigefulla. De skriver också att socialutskottet är det utskott med störst arbetsbörda och budget vilket indikerar dess viktiga ställning vid lagstiftningar. Temat rör även vid intern könssegregering som handlar om att kvinnor och män med samma yrke väljer olika specialiseringar eller inriktningar, eller blir tilldelade olika arbetsuppgifter (SOU 2004:43,s.41). Möjligheter i denna studie rör ytterligare vilket förtroende det tycks finnas för de kvinnliga politikerna inom partiet och riksdagen och på så vis om de får utrymme för egna initiativ och idéer.

Uppsatsens analytiska teman är: *Makt och kön* som handlar om könsskillnader inom det politiska yrket som också påverkar makten. Makten handlar både om formella positioner med mer inflytande och bestämmande samt den informella könsstrukturen där män är överordnade kvinnor och därmed har större handlingsutrymme och friheter både i relationer och i yrket. *Jämställdhet i teori och praktik* rör skillnader i hur jämställdheten ses på i teorin; hur individer tänker kring jämställdheten i riksdagen och i deras positioner, och hur den utspelar sig i praktiken. *Tidens gång* behandlar jämförelser mellan de kvinnliga politikerna och vilka skillnader eller likheter som finns mellan deras berättelser om upplevelser och erfarenheter. Dessa teman används som underrubriker till de teoretiska temana i analysavsnittet.

5.4 Avgränsningar

Vissa av kvinnorna i urvalet är aktiva även utanför studiens tidsintervall. Detta rör Ulla Lindström som är aktiv innan och Barbro Westerholm och Annie Lööf som är aktiva efter. För studien är det endast berättelser inom intervallet 1960-talet till 2010-talet som är av intresse, däremot kan berättelser som skett utanför intervallet omedvetet tagits med i studien. Risken för detta är dock liten då Lindströms biografi endast rör perioden 1960-1967 och Annie Lööfs biografi gavs ut 2018. Westerholms biografi berör däremot tid utanför tidsintervallet.

Jag har valt att för studien inte inkludera hur media rapporterat om de kvinnliga politikerna samt hur de behandlats av befolkningen, trots att detta utgör en del av deras arbetsmiljö. Detta då det är strukturerna och kulturen i det politiska arbetet mellan politiker och i riksdagen som är av intresse för studien. Det finns flera studier som på olika sätt redan undersökt medias rapportering och kommit fram till att kvinnliga politiker får utstå mer kritik än deras manliga kollegor (Se till exempel: Håkansson, 2022; Haraldsson & Wängnerud, 2018; Bromander, 2012). Jag har däremot valt att inkludera de kvinnliga politikernas erfarenheter och upplevelser med ledare och politiker från andra länder som de skriver om i biografierna, då dessa ofta är en del av nära samarbeten och ibland benämns som kollegor, likaså fackförbund. Det är dock viktigt att ha i åtanke att jämställdhetsarbetet kommit olika långt i olika länder.

Att försöka avgöra om sådant som berättas om i biografierna är sant eller falskt hör inte till denna studies intresse. Syftet med studien är att förstå kvinnornas egna upplevelser och erfarenheter. Det innebär att samma händelse eller situation kan ha upplevts på ett annat sätt av en annan person, men det innebär inte att berättelsen är falskt. Det blir däremot viktigt att

komma ihåg att erfarenheterna och upplevelserna som återges i biografierna endast talar för personen i frågas egna upplevelser.

5.5 Etik

De etiska övervägandena för studien rör främst tolkandet och analyserandet av andra människors upplevelser. Det ligger ett ansvar i att inte undervärdera någons upplevelser eller känslor kring en händelse. Då några berättelser i biografierna valts ut innebär det samtidigt att andra sorterats bort för studien. Detta har skett utifrån överväganden för studiens syfte men även vissa prioriteringar har behövt göras. Dessa val är möjligen annorlunda från vad andra hade valt, eller vad de kvinnliga politikerna hade ansett vara viktigt. I Ramazanoğlu och Hollands (2011:161) bok om feministisk metodologi skriver de: "Enkla beslut om hur man ska kategorisera, vad som ska inkluderas och vad som ska uteslutas har också teoretiska, politiska och etiska implikationer". Detta har hanterats genom att framförallt hålla mig till berättelser där författaren visar på dennes känslor kring händelsen. Då författarens känslor tycks vara positiva, men där min analys är något mer kritisk har författarens känslor ändå försökts göras tydlig.

6. Resultat och Analys

Huvudtemat för studien är diskriminering, denna analyseras utifrån temana direkt diskriminering, villkor och möjligheter. Inom dessa teman delas resultat och analys upp i studiens analytiska teman: makt och kön, jämställdhet i teori och praktik samt tidens gång. Studiens syfte är att undersöka hur organisationsstrukturer påverkat kvinnor i den svenska, mansdominerade politiska eliten mellan 1960 och 2010-talet utifrån erfarenheter och upplevelser. I diskussion och slutsats kommer analysen att diskuteras utifrån forskningsfrågorna: Hur upplever kvinnliga politiker från olika partier den manliga organisationsstrukturen inom det politiska yrket på högsta nivå? Och hur skiljer sig de kvinnliga politikernas upplevelser av arbetet på högsta nivå med manlig organisationsstruktur mellan 1960-talet och 2010-talet?

6.1 Direkt diskriminering

Direkt diskriminering handlar om diskriminering som kan kopplas till en specifik situation och som ofta (men inte alltid) känns personlig (Wahl, 1992:250).

Makt och kön

Både Acker (2006) och Wahl (1992) talar om maktskillnader i sina teorier. Wahl (1992:248) skriver till exempel att segregering mellan män och kvinnor i yrket kan få en inverkan på inflytande och makt. Hon skriver även att kvinnor kan ha svårt att utöva liknande makt som männen i höga positioner på grund av den manliga normen som inte tillåter kvinnor samma typ av handlande. Enligt Acker (2006:443,454) är skillnader mellan deltagare i makt en del av ojämlikhetsdefinitionen och skriver även att organisationer kontrollerar makten genom till exempel lön. Då Maud Olofsson får rollen som partiledare för Centerpartiet erbjuds hon en betydligt lägre lön än hennes manliga företrädare (Olofsson & Håkansson Boman, 2014:269). Detta kan utifrån Acker och Wahl ses som en signal om hennes lägre ställning gentemot honom och möjligen andra män i partiets ögon. Kvinnors lägre ställning ses också i de friheter män tagit gentemot deras kroppar. Anna-Greta Leijon (1991:127) skriver att företrädare för näringsliv och samhälle tog för vana att behandla unga kvinnor som sexualobjekt och partivänner tog sig friheter på dansgolvet. Hon skriver dock att "det följer med uppdraget att man blir lite av ett utställningsföremål och ibland betraktas som allmän egendom". Mona Sahlin skriver om ett tillfälle i slutet av 90-talet då en minister från ett annat land utsatte henne för "kladdande händer". Sahlin tog då på sig skulden och antog att det berott på hennes eget beteende. De hade tagit ett glas vin i hotellbaren samtidigt som de pratade jobb och strategi för ett möte dagen efter (Sahlin & Johnsson, 2020:88). Liknande skriver Annie Lööf (2018:102-103) som reflekterar över tillfällena då hon som både partiledare och minister befunnit sig på middagar där män tagit på hennes rumpa, men där hon inte sagt ifrån, även fast hon ville: "ofta vill man ju inte ställa till med en scen eller besvär". Att inte våga säga ifrån har även Olofsson erfarenhet av då hon blir utsatt för härskartekniker av Göran Persson.

Maud Olofsson skriver att Göran Persson inte "var känd som någon feminist precis", och beskriver hur han vid ett tillfälle vänder henne ryggen under en riksdagsdebatt och vid ett annat tillfälle petar han henne i magen och säger "Jag tror att du har gått upp i vikt". Hennes tidigare kunskaper om härskartekniker gjorde att hon snabbt kände igen beteendet och ville

inte vara tyst: "Jag insåg naturligtvis att jag tog en risk. Kvinnor som berättar om mäns dåliga beteende får i slutändan ta på sig skulden själva, vilket jag bittert har fått erfara genom åren" (Olofsson & Håkansson Boman, 2014:66-68). Det har både Winberg och Sahlin erfarenhet av då de säger ifrån mot dåvarande LO-ordförande Stig Malms kränkande och sexistiska kommentarer om kvinnor. Winberg säger ifrån efter att Malm kallat henne för "fittstimmets ledare" och blir då ombedd i LO-tidningen av en ombudsman att be Malm om ursäkt: "Uppmaningen är ett bra exempel på en av de fem härskarteknikerna, att skjuta skulden på offret" (Winberg, 2008:58-59). Malm blir inte heller glad då Sahlin sagt ifrån gentemot könsförtrycket som pågick. Under LO-middagar ska sexistiska skämt varit vanligt förekommande och om hon inte blev road blev hon klandrad för att vara humorfri och tråkig (Sahlin, 1996:160). Båda kvinnorna skriver att Malm hade flera tillfällen då han uttryckt sig problematiskt, Winberg (2008:58) beskriver det som "[...] ett systematiskt beteende, en livsstil, en jargong [...]". Winberg (2008:77) skriver också att Göran Persson senare ska ha föreläst om härskartekniker och påstått att det är han själv som hittat på de olika typerna. Svårigheter att säga ifrån skriver även Lindström om:

"Även jämförliga politiska begåvningar bland kvinnliga riksdags- och kommunalmän får erfara hur många fördomar som arbetar emot dem när politiken blir yrke. Om de inte själva slåss mot dessa fördomar stiger de aldrig över buskhöjd i den politiska djungeln. Och om de slåss upplever männen dem som aggressiva och obekväma och undviker än mer att ta dem med i sammanhang där man är mans gamman. Kvinnor förblir utanför." (Lindström, 1970:195).

Erikson (2017:7-9) finner i sin studie att kvinnor i större utsträckning än män upplever sig bli utsatta för härskartekniker. Flera av de manliga informanterna för studien tycker istället att härskartekniker är en del av det politiska arbetet och något man får tåla. Winberg och Sahlins berättelser bekräftar Olofssons oro där det blev dem som ansågs behöva be om ursäkt istället för männen som behandlat dem illa. Att härskartekniker anses av män vara en del av arbetet kan också tänkas försvåra för de utsatta kvinnorna att säga ifrån. Att kvinnor som säger ifrån får konsekvenser ser vi också i Lindströms reflektion. Däremot tycks Kinberg Batra något annorlunda mena att en inte ska prata om vissa problem och svårigheter: "Gör man sig till offer för omständigheterna förminskar man sig själv" (Kinberg Batra, 2018:11). Liknande tycker Olofssons kollegor som var oroliga för att hon skulle göra sig till ett offer om hon sa ifrån mot Persson (Olofsson & Håkansson Boman, 2014:69). Kinberg Batra vill inte heller dra "könskortet" (Kinberg Batra, 2018:69,70-71). Möjligen ett resultat av synen på låg

kvinnorepresentation som fanns inom Moderaterna: att ansvaret låg hos individen och inte i strukturen (Freidenvall, 2006:158)

Att inte använda "könskortet" beskriver Kinberg Batra (2018:69) som något Moderaterna i stort vill undvika och partiet beskrivs även som könsneutralt av ledamöter i Riksdagsförvaltningens rapport (2005:81). Könsneutralitet används också som argument av ledamöter för att riksdagen är jämställd och i rapporten syns också en negativ syn på att "skylla på" kön där det beskrivs som ett "vapen" (Riksdagsförvaltningen, 2005:5-6,78,81). Att det skulle vara negativt att "skylla på" kön syns också i Sahlins berättelse om då hennes partikollegor inte ville att hon skulle berätta öppet att hon gick igenom klimakteriet. De bad henne att inte göra en grej av det: "Då verkar det som att du skyller på att du är kvinna! Det är för privat att tala om det! Det skapar bilden av gammal, ilsken kärring" (Sahlin & Johnsson, 2020:86). Möjligen är det denna könsneutralitet som orsakat motståndet mot att använda kön som anledning och som i sin tur gjort det svårt för kvinnorna att kritisera män för deras dåliga beteende. Liknande resonemang för även Wahl (1992:252) och kallar det för en könsneutral ideologi. Acker (2006:451-452) skriver att könsskillnader ofta förnekas som förklaring i organisationer och försöks även göras osynliga. Men i flera av biografierna beskrivs en tydlig negativ bild av kvinnor. Leijon (1991:190) skriver till exempel att då hon blev arbetsmarknadsminister 1982 bestod departementet av flera kvinnor: "Det dröjer inte många dagar efter regeringsbildningen förrän arbetsmarknadsdepartementet döps till 'kärringhuset'".

Även fast Kinberg Batra inte vill skylla på kön reflekterar både hon och Lööf över hur kvinnor ses på. Kinberg Batra (2018:94-95) skriver att hon som kvinna måste bevisa sig mer, stå ut med att det hon säger inte tas på allvar om inte en man säger samma sak. Hon kan heller inte bli arg över detta utan risken att bli kallad "bitch" och avfärdad, även om hon varit deras chef. Detta liknar det som i Eriksons (2017:12-13) studie kallas för "dubbel bestraffning" som innebär att kvinnor anses bete sig fel oavsett hur de beter sig. Det får varken vara för kvinnliga eller för manliga. Wahl (1992:79,195,216) skriver också att kvinnor kan uppleva svårigheter att inneha traditionellt manliga positioner då deras könstillhörighet går emot den manliga normen. Om en kvinna försöker utöva liknande makt som deras manliga motparter riskerar de att utstå kritik och glåpord. Att Kinberg Batras position utgörs av en manlig norm skriver hon även själv om. Hon skriver att det finns en manlig, machokultur där moderatledare "ska vara stark[a] och jobba på och inte klaga [...]" (Kinberg Batra,

2018:70-71). Lööf (2018: 113) skriver att hon oftast bemöts av respekt i sitt arbete, men att motsatsen också skett vid flera tillfällen. Hon skriver att hon mätts utifrån en annan måttstock på grund av sitt kön, att hon stött på glastaket, blivit förminskad, förväntats och pressats till att prestera bättre än sina manliga kollegor: “Att vara kvinna i maktens korridorer, där det flesta som trampat varit män, är speciellt. [...] Att det fortfarande finns uppenbara skillnader gör det bara ännu viktigare att fortsätta”.

“Förutfattade meningar och olika måttstock tillämpas på kvinnor - i evighet, amen” (Lindström, 1970:140).

Kvinnors svårigheter att säga ifrån tycks utgå från att skulden vänds mot dem istället, de kan komma att ses som offer och det finns ett motstånd mot att använda kön som anledning till illa behandling. Detta tycks vara ett exempel på vad Acker (2006) talar om: ojämlikhetsregimer som sammankopplade processer av handlingar, praktik och meningsskapande som skapar komplex ojämlikhet mellan könen och som med tiden blivit mer subtila och därmed svårare att ifrågasätta (Acker, 2006:443,458-459). Bilden av riksdagen som jämställd (Erikson, 2017; Erikson & Josefsson, 2019; Riksdagsförvaltningen, 2005) och en könsneutral ideologi (Wahl, 1992:252) kan möjligen förstärka det illegitima i att påstå att en blir illa behandlad utifrån sitt kön. Istället verkar det finnas en legitimitet i mäns dåliga behandling av kvinnor där kvinnorna inte kan eller får säga ifrån. Det kan tyda på en “skillnad mellan deltagare i makt, [...], respekt; och nöje i arbetet och arbetsrelationer” (Acker, 2006:443). Detta upprätthåller maktskillnaden mellan män och kvinnor.

Jämställdhet i teori och praktik

Flera års arbete för en ökad jämställdhet på arbetsmarknaden och inom det politiska yrket har lett till flera förändringar och ett annat tankesätt när det kommer till kvinnors plats. Det här kan vi till exempel se på förändringen från “den obligatoriska kvinnan” till “varannan damernas (Freidenvall, 2006). Men det tycks finnas vissa skillnader mellan hur jämställdheten ser ut i teorin och hur den faktiskt ser ut i praktiken.

I berättelserna ovan kan vi se att det finns ett kritiskt tänk hos de kvinnliga politikerna över hur de blir behandlade av män, samtidigt som de inte upplever sig ha utrymme att öppet kritisera männen. Det finns ett tänk om att man som kvinna inte ska behöva bli behandlad illa,

men i praktiken fortsätter den illa behandlingen. Denna typ av tvådelning tycks också finnas i Riksdagsförvaltningens rapport (2005), Erikson (2017) och Erikson och Josefssons (2019) studier. Deras studiedeltagare ansåg att det generellt var jämställt i riksdagen, samtidigt som flera delar med sig av upplevelser och erfarenheter som tyder på något annat. I Riksdagsförvaltningens rapport (2005:78) anser vissa kvinnliga ledamöter att det är jämställt i riksdagen trots att det fortsatt finns "äldre mäns traditionella tänkande", i Eriksons (2017:9-10) studie anser informanterna att det generellt var jämställt trots att de också berättar om härskartekniker av olika slag. Liknande resultat finner även Erikson och Josefsson (2019:205). Att Leijon, Sahlin och Löf delar med sig av sina erfarenheter av att män otillåtet tagit på deras kroppar och på olika vis reflekterar över detta visar på ett kritiskt tänkande gentemot händelserna. Samtidigt finns det inslag av att spela ner situationerna och beskylla sig själv.

I berättelserna om mäns kladdande händer, deras härskartekniker och deras nedsättande beskrivningar av kvinnor tycks det finnas ett överseende och nedspelande av männens ansvar i deras handlingar. Olofsson skriver till exempel att "Gammalt groll får man lägga bakom sig" då Göran Persson ska bli ordförande för Sveaskog och därmed blir underordnad Olofsson (Olofsson & Håkansson Boman, 2014:70). Winberg (2008:46) skriver om då hon blev ledare för kvinnoförbundet och Stig Malm är den första utomstående att gratulera henne: "Faktum är, och ingen tror kanske på det, att det alltid funnits en själarnas gemenskap mellan oss. Fittstimmet till trots." Även Sahlin (1996:160-162) är förlåtande gentemot Malm: hon skriver om Malms flera problematiska (eller frispråkiga som hon kallar det) uttalanden, hans långsinthet, att han kunde vara elak och att han fick raseriutbrott som utsatta sent kunde glömma. Hon skriver också att Malm klandrat henne för att han tvingades avgå medan hon kallar sig själv för budbäraren. Enligt Sahlin grundar sig Malms avgång i hans svårigheter att arbeta med kvinnor med makt. Samtidigt skriver Sahlin att hon kan sakna Malm. Hon skriver också att hans uttalanden inte var grund nog för att han skulle behöva avgå. Istället var det "BPA-affären" (Bygg Produktion Aktiebolag) som gjorde att han fick avgå. Det finns en accepterande norm mot en nedlåtande och nedvärderande syn av kvinnor. Liknande resonemang för Sahlin (1996:85): "Att leva i ett mansdominerat samhälle innebär att makten är manlig och att det som är kvinnofientligt uppfattas som normalt och att det gäller att rätta in sig i ledet". Det tyder på en normalisering och därmed en struktur utifrån Wahl (1992:251) och en ojämlikhetsregim utifrån Acker (2006) där kvinnorna har en tydlig maktskillnad från

männen, som underordnade samt där jämställdheten har en betydelse i teorin och en annan i praktiken.

Kinberg Batras motstånd mot att använda "könskortet" samtidigt som hon flera gånger reflekterar över de svåra omständigheterna kring hennes roll som partiledare då hon är kvinna visar också på en tvådelning. I teorin tycks hon inte anse att det finns fog för att skylla på sitt kön och utgår från könsneutralitet. I praktiken däremot har hon flera erfarenheter av att bli behandlad annorlunda som kvinna. Det tycks inte heller vara så att det endast är utanför Moderaternas väggar som den annorlunda behandlingen sker, även om det är just inom partiet hon menar att det finns en könsneutral syn. Även inom Socialdemokraterna tycks det finnas en tvådelning.

Trots att Socialdemokraterna genom åren ingått i gruppen som Freidenvall (2006,85,125) kallar för trendsättarna tycks Ulla Lindström, Margareta Winberg och Mona Sahlin samtliga vara kritiska till Socialdemokraternas bristande fokus på kvinnofrågor. Lindström skriver om hur en "pojke" under "kvinnodagarna" i mars 1960 där "centrala mänskliga frågor" skulle diskuteras "så öppenjärtigt [...] bekräftat herr-och damsidorna i partiet". "Pojken" ska ha sagt att han "aldrig hört förut att sådana här spörsmål var gångbara politiska frågor i en valrörelse" han själv brukade istället fokusera på försvaret och ekonomin. Ytterligare skriver Lindström att flera män försökt styra bort konversationen från dagarnas tema, men att kvinnorna lyckats hålla konversationen på temat (Lindström, 1970:31). Winberg (2008:58) skriver att LO-ordförande Stig Malm, tillsammans med flera andra män i arbetarrörelsen, inte såg kvinnor som jämlika och att LO och Socialdemokraterna inte såg kvinnokampen som viktig nog att lyfta fram. Klasskampen var viktigare. Sahlin (1996:172) skriver att synen på- och bristen på kvinnofrågor blev tydlig då hon blev kritiserad av flera i partiet att hon som partisekreterare engagerade sig i fallet om en irländsk flicka som blivit våldtagen och behövde ta sig till England för att göra en abort. Sahlin (1996:81) skriver även om ett tillfälle då hon får frågan av en manlig kollega om hon har mens då hon är upprörd under ett utskottsmöte. Vid ett annat tillfälle då de diskuterar kärnkraft säger en annan manlig kollega: "Ni kvinnor skall väl inte bry er om varifrån energin kommer. Huvudsaken är väl att ni kan ligga kvar under täcket och ha det skönt på morgonen".

Tidens gång

Rosa (2013) menar att vi i en allt högre takt gör om och förändrar. Synen på jämställdhet och förändringar på området skulle utifrån Rosas teori därmed ha snabbats på. Konsekvenserna av detta ökade förändringstempo blir enligt Rosa (2013:42) däremot att nya sätt att göra och tänka inte hinner sätta sig i strukturen och kulturen innan det förändras igen. Detta leder i sin tur till en bristande utveckling. Från Ulla Lindströms avgång till Annie Lööfs inträde passerar 36 år, däremellan hinner flera kvinnliga politiker träda in i den politiska eliten och även avgå. Det finns både skillnader och likheter mellan dessa kvinnor när det kommer till deras erfarenheter av direkt diskriminering.

I berättelserna om hur män otillåtet tagit på kvinnornas kroppar finns det skillnader mellan Leijons och Lööfs kommentarer. Leijon var aktiv mellan 1974 och 1990 och ansåg att det följde med uppdraget, medan Lööf var aktiv mellan 2006 och 2023 och istället var rädd för att vara till besvär eller ställa till med en scen. Det verkar ske en förändring i attityderna gentemot den typ av behandling de båda utsatts för under de år som skiljer dem åt: från att acceptera till att inte ha möjlighet att säga ifrån. Sahlins beskyllande av sig själv kan ses som ett mellansteg i förändringen, där behandlingen inte accepteras, men mannen beskylls inte heller. Att män fortfarande behandlar kvinnor på detta sätt utan att kvinnor kan säga ifrån tyder på en bristande utveckling (Rosa, 2013:50-51). Männens makt är fortsatt större än kvinnornas och innebär att de obehindrat kan ofreda kvinnor. Möjligen har ojämlikhetsregimen endast tagit ny skepnad (Acker, 2006:443) från att kvinnor accepterat behandlingen, till att behandlingen inte ses som okej, men utrymmet att kritisera och hålla män ansvariga ännu inte finns. Däremot tycks regimen inte blivit mer subtil (Acker, 2006:458-459) just i dessa exempel. Vem det är som utsätter dem kan också ha betydelse utifrån att det tycks finnas en benägenhet att inte tolka illa behandling som härskartekniker eller könsdiskriminering om den som utsätter tillhör sitt eget parti (Riksdagsförvaltningen,2005:5-6).

Att obehindrat behandla kvinnor illa på detta sätt tycks alltså inte längre ligga i en accepterande syn på själva handlingen, utan i svårigheterna för kvinnor att säga ifrån. Men svårigheterna att säga ifrån, oavsett vilken typ av illa behandling, tycks ha funnits genom alla år då det beskrivs av Lindström, Winberg, Sahlin och Olofsson. Kinberg Batras skriver istället att det vore att förminska sig själv om en gör sig till ett offer. Hon vill heller inte använda

“könskortet”. Liknande tendenser syns också från Sahlins kollegor (klimakteriet) och till viss del Olofssons efter Perssons härskartekniker. Denna trend är tydligare i dessa “senare” biografier. Lindström är istället tydligare med sin bild av att det handlar om kön och skriver bland annat om hur hon tillsammans med de andra kvinnliga partikamraterna under en vårmiddag diskuterat kvinnornas villkor: “Dessa olika och sämre villkor, som vi alla var på sitt sätt har förödmjukats under” (Lindström, 1970:74). Andra citat som också visar på detta är:

“Förutfattade meningar och olika måttstock tillämpas på kvinnor - i evighet, amen” (Lindström, 1970:140).

“Fruktar man kanske att flera kvinnliga droppar blir beska droppar?” (Lindström, 1970:197).

Samtidigt är till exempel Sahlin tydlig med sin bild av könsskillnaderna, vilket bland annat kan ses i citatet: “Att leva i ett mansdominerat samhälle innebär att makten är manlig och att det som är kvinnofientligt uppfattas som normalt och att det gäller att rätta in sig i ledet” (Sahlin, 1996:85). Även Lööf reflekterar i sin biografi över hur det är att vara kvinna i politiken, men är något försiktigare i hur hon uttrycker sig. Hon skriver att hon *oftast* bemöts av respekt men att hon också har erfarenhet av det motsatta och att det är *speciellt* “Att vara kvinna i maktens korridorer, där det flesta som trampat varit män” (Lööf, 2018: 113). Likheter verkar också finnas i Lindströms, Winbergs och Sahlins kritik gentemot det bristande kvinnofokus inom Socialdemokraterna. Här går det att tänka sig att det skett förändringar över tid där partiet har ökat sitt kvinnofokus, men där det inte gått i samma takt som kvinnornas ökande inträde och inflytande i politiken, vilket leder till likheter i deras upplevelser.

6.2 Villkor

Villkor handlar om förutsättningar och rör en mer allmän annorlunda behandling på grund av kön (Wahl, 1992:250).

Makt och kön

Likt det Meyerson och Fletcher (2000:128-131) skriver att den kultur och norm som finns i organisationer missgynnar kvinnor, samt den manliga organisationsstrukturen som bland

annat innebär att män har tolkningsföreträdare (Wahl, 1992:12), finns det berättelser i biografierna som visar på kvinnornas svåra situation. Under Lindströms tid tycks ogillandet mot kvinnor i politiken ha varit tydligt där hon tillsammans med kvinnliga kollegor fick ta hand om en manlig kollega som blev mobbad för att han arbetade med kvinnor. Männerna var också öppna med att de såg kvinnors underrepresentation i politiken som en konsekvens av kvinnornas "passivitet och ovilja att ta ansvar" (Lindström, 1970:195), vilket liknar partiets tidiga syn på orsaken till den låga kvinnorepresentationen (Freidenvall, 2006:111). Lindström menade däremot att det var en bristande djupare analys och ansåg själv att det rörde sig om förutsättningar i kvinnornas liv som inte möjliggjorde arbete på kvällar och långt bort från hemmet (Lindström, 1970:195-196). Vilket snarare liknar den senare bilden av låg kvinnorepresentationen i partiet (Freidenvall, 2006:159).

“Såframt inte partiledningen verkligen aktivt stödjer de kvinnor som vill försöka lösa dilemmat och som synes värda att satsa på. Men så sker inte. Istället låter man dem sitta i riksdagsbänken med sitt “pund” - som ingen frågar efter - under pulpetlocket och inte ett statsråd väljer en flicka bland pojarna till gänget han arbetar ihop med.”
“Fruktar man kanske att flera kvinnliga droppar blir beska droppar?”
(Lindström, 1970:196-197).

Inställningen till att ta in fler kvinnor verkar bli något mer accepterande, men fortsatt avvaktande då Olof Palme 1973 kallar intagandet av två unga kvinnor, däribland Leijon, för ett “djärvt grepp”. Leijon fick även jobba upp sin respekt från de äldre männen i sin roll som biträdande arbetsmarknadsminister, då männen inte var glada över att en “ung och oerfaren flicka” skulle bli deras chef (Leijon, 1991:119,123). 20 år senare (1994) då Winberg tillsammans med kvinnoförbundet börjar trycka på för “varannan damernas” var argumenten fortfarande att “det finns inga kvinnor” och “det finns inga kvinnor med kompetens” (Winberg, 2008:71). Motståndet mot kvinnor fick även Sahlin känna på då hon 1995 var en möjlig kandidat till partiledarrollen efter Ingvar Carlsson avgång. Hon skriver att hon hade stöd, men att det fanns de som var kritiska då att hon var en ung kvinna. Denna kritik hade funnits allt sedan hon, och andra unga kvinnor, kom in i riksdagen och snabbt (enligt kritikerna) fick viktiga roller och dessutom sa ifrån mot det språk som använts “karlar emellan” under alla år (Sahlin, 1996:245).

Att det inte skulle finnas kompetenta kvinnor kopplar Acker (2006:449-450) till att kompetens definieras utifrån män, och kvinnor sorteras därmed bort i ett tidigt skede.

Ytterligare kopplar Acker anspelandet på kvinnors "lägre kompetens" som ett sätt att behålla klassordningen, för denna studie: maktordningen, i organisationer genom att få anställda att acceptera systemet och ojämställdheten som det normala. Det liknar också Wahls (1992:251) syn på direkt-och indirekt diskriminering som en del av strukturen. Erikson (2017:4-7) skriver i sin studie att kvinnor tycks ha sämre självförtroende, möjligen ett resultat av lägre förväntningar på kvinnors kompetens som internaliserats. Både Eriksons (2017:4-5, 5-6) och Erikson och Josefssons (2019:204) finner i sina studier tecken på att kvinnor är räddast för att begå misstag. Vi kan även se den rädslan i till exempel Lööfs biografi där hon skriver att hon i början av sin roll som partiledare var så rädd att göra fel att hon till punkt och pricka försökte hålla sig till reglerna och fick därmed kritik för att vara för stel och likt en robot gav inövade svar som lät automatiska (Löf, 2018:64).

Motståndet mot kvinnor i politiken kan också ses i kritiken de får utstå i arbetet. Erikson (2017:4-5, 5-6) fann att kvinnor får utstå mycket kritik då de råkar göra något fel och att de unga kvinnliga politikerna har som strategi att vara pålästa för att inte bli dumförklarade, osynliggjorda och slippa utstå härskartekniker. Lindström reflekterar över hur det hade varit om hon själv varit försvarsminister istället för Sven Andersson då det kom fram att översten i flygvapnet spionerat åt Sovjets vägnar: "Ja, jag ryser själv inför tanken på hur skoningslöst manssamhället skulle ha avrättat mig, om Sven Andersson varit Ulla." (Lindström, 1970:233). Mer överseende tycks det däremot ha varit för Anne Wibble då kronan föll under hennes tid som finansminister. Hon skriver att det inte var muntert dagarna efter, men att riksbankschefen skickat henne en blomsterkvast som tack för att hon försvarat kronan (1994:37). Sahlin är däremot något kritisk till Wibble i sin biografi och skriver att Wibble "var en katastrof som finansminister". Sahlin skriver också att Wibble fick en hel del könsdiskriminerande kritik såsom "en karl i kjolar", något Sahlin ogillade då hon ansåg det vara förnedrande mot alla kvinnor (Sahlin, 1996:85). Sahlin fick själv utstå ett stort drev mot sig i media och av andra politiker under skandalen kring "tobleroneaffären", men hon fick också stöd. En partikollega, Mats Hellström, ska i en intervju med Ekot sagt: "Det jag känner igen i drevet mot henne är att starka kvinnor skall knäckas" (Sahlin, 1996:284). Enligt Sahlin (1996) är det flera, manliga och kvinnliga, politiker som gjort samma sak, utan att få samma drev. Dessutom skriver hon att hela händelsen slutar med att hon fick tillbaka 20 000 kr från staten som hon genom åren ska ha betalat in för mycket då hon löpande betalat tillbaka för sina privata inköp på regeringens kreditkort (Sahlin & Johnsson, 2020:17).

Benägenheten att ge kvinnorna kritik och även skulden visar sig också i att flera av de kvinnliga politikerna på ett eller annat sätt fått skulden för partiets förlust, eller eventuell förlust. När Lindström inte får den budget hon blivit lovad för U-hjälpen trots stora framsteg förklarar hon för Tage Erlander att detta kan innebära att hon blir tvungen att avgå. Erlander blev arg och anklagade Lindström för hot och andra diverse saker som enligt Lindström inte var hennes fel och Erlander säger också att hennes avgång skulle innebära stora konsekvenser för partiet (Lindström, 1970:328-331):

“Det skulle splittra partiet nu när alla krafter måste samlas inför 1968 års val”, Lindström försöker invända att det är två år bort (Lindström, 1970:330). “Det kommer uppfattas som en mycket stor illojalitet mot partiet, om du avgår på u-hjälpen, och du kommer bli hanterad därefter. Vi är trots allt ett starkt parti och du kommer att få känna av det. Du kommer inte att “bli” något”. [...] När historien skall skilja agnarna från vetet, skall du höra till agnarna som blåste bort [...] Det är synd - du kunde inte för egen del ha valt en sämre tidpunkt; du kan få ansvaret för att förstöra partiets regeringsmöjligheter under femton år framåt, ja dess öde ligger i dina händer...” (Lindström, 1970:330-331).

Efter skandalerna kring Ebbe Carlsson-affären som Leijon var delaktig i, ovetandes om vad Ebbe Carlsson egentligen gjorde, var det stort pådrag i medierna. Leijon skriver: “I mina egna och många andras ögon skulle en förlust av regeringsmakten komma att betraktas som mitt fel, därför sliter jag som ett djur i valrörelsen” (Leijon, 1991:301). Olofsson skriver att hon sågs som orsaken till att Socialdemokraterna förlorade makten år 2006, något de inte förlåtit henne för (Olofsson & Håkansson, 2014:72). Barbro Westerholm fick skulden för Liberalernas dåliga resultat i mätningarna efter hennes kamp för hbtq-frågor och partnerskap (Westerholm & Lindgren, 2021: 193) och Sahlin var rädd för att ha orsakat partiet en framtida förlust efter att hon sagt: “Tycker dessa kvinnor att karensdagen är det värsta som finns, då får de väl rösta på ett annat parti” då hon fått kritik från en grupp kvinnor som Sahlin kallar “kommunister” för partiets förslag om en karensdag vid vård av sjukt barn (Sahlin, 1996:187-189). När Sahlin senare var partiledare och siffrorna var dåliga var kritiken skarp mot henne inom partiet: “Om de trodde att allt var mitt fel och att min avgång var lösningen så hade de fel [...]. De hade också en del av ansvaret att bära [...]” (Sahlin & Johnsson, 2020:24). När Winberg på Kjell E. Johanssons förfrågan analyserade Taubes texter utifrån hans kvinnosyn och kom fram till att texterna var diskriminerande och fientliga mot kvinnor

ska en manlig kollega kommenterat att om hon gjort det innan valet hade de kunnat förlora (Winberg, 2008:192). Kinberg Batra (2018:108) reflekterar över den öppna kritiken hon fick utstå från framförallt stockholmsmoderater. Hon skriver att dessa oftast höll med henne i sak och aldrig kom med andra strategier: “De förklarade heller aldrig för mig hur det skulle kunna vara mitt ansvar att vi gjort så stora förluster i Stockholm i flera val innan jag valdes till partiledare”.

Att skuld för förlust, eller eventuell sådan, är utmärkande för kvinnliga politiker kan inte sägas med säkerhet i denna studie då endast kvinnor undersöks. Utifrån tidigare forskning som finner att kvinnor får utstå mer kritik och ifrågasättande (Erikson, 2017; Erikson & Josefson, 2019) kan det dock göras ett antagande att det finns en större benägenhet att lägga större skuld på kvinnorna än männen. Vad kvinnorna ska ha gjort för att få denna skuld tycks för läsaren även vara av olika allvarlighetsgrad, allt från en skandal till att Olofsson kan anses ha gjort sitt jobb. Att till exempel Leijon och Sahlin själva är rädda för att de ska ha orsakat partiet en framtida förlust skulle också kunna ha att göra med det bristande självförtroendet som Erikson (2017) tar upp, där den kritiska synen på kvinnor möjligen internaliserats. Detta kan ha lett till att de själva la en större press och ett större ansvar på sig själva än de hade gjort på andra, framförallt män.

Jämställdhet teori och praktik

Vi kan se i tidigare forskning att det finns en skillnad mellan hur jämställdhet ses på i teorin och hur den utspelar sig i praktiken. Till exempel säger kvinnorna som anser det vara jämställt i Riksdagsförvaltningens rapport (2005:77) att det fortfarande finns en manlig kultur. I rapporten verkar det också finnas låga krav för att det ska anses vara jämställt, till exempel att kvinnor lyssnas på används som ett exempel på jämställdhet (Riksdagsförvaltningen, 2005:78). Sahlin skriver också att flera män i Socialdemokraterna såg partiet som jämställt, männen menade också att “Det hade varit kunskap och lämplighet som avgjorde. Inte kön” (Sahlin & Johnsson, 2020:193-195). Liknande syns i ett citat från en man i Riksdagsförvaltningens rapport (2005:78) som sa att Riksdagen som jämställd bland annat utifrån att han ansåg kvinnorna vara duktiga. Jämställdheten finns alltså med kriteriet att männen anser kvinnorna vara duktiga och kunniga, och enligt Acker (2006:449-450) bestämmer även männen vad det innebär (att vara kompetent). Det ser vi också i Winbergs

(2008:71) berättelse om motståndet mot fler kvinnor då de inte sågs som nog kompetenta av männen.

Att kvinnor och män inte står inför samma förutsättningar i det politiska arbetet kan även ses i kvinnornas reflektioner kring att vara ledare. Vid två tillfällen är Sahlin kandidat för att bli Socialdemokraternas partiledare. Första gången är år 1995 efter Ingvar Carlssons avgång. Hon blir dock inte partiledare den gången då hon tar en paus från politiken efter "tobleroneaffären". Ungefär 10 år senare är det dags igen och Sahlin skriver att en kvinnlig partiledare var efterlängtd, men skriver också: "Trots att det offentliga rummet i politiken sedan decennier befolkats av många kvinnor, är ännu den manliga normen för hur ledarskap beskrivs referensen". Hon skriver också att mycket fortfarande kretsade kring män i övrigt: "Vi sjöng om 'Arbetets söner' och i hela vårt dna såg vi arbetarklassen som en man" (Sahlin & Johnsson, 2020:87, 193-195), det här liknar det Acker (1992:253-254) skriver att könsroller rättfärdigas genom idealbilden av en chef och metaforer som bättre passar män. Lindström har liknande reflektioner. Hon skriver att det alltid talades om en "han": "För ledande befattningar är kvinnor utsorterade på ett tidigt stadium" (Lindström, 1970:194-195). Winberg, som var något kritisk till Sahlin utifrån hennes uteblivna engagemang i kvinnoförbundet, satte ytterligare press på Sahlin inför hennes första försök att bli partiledare. Hon skriver om hur Sverige arbetat länge och hårt för jämställdheten: "Måtte Mona inse vad som förväntas av henne!". Även Winberg var till en början kandidat för partiledarrollen då (Winberg, 2008:69,131). Kinberg Batra (2018:71) reflekterar också över den manliga normen för ledarskapet då hon skriver om att vara partiledare för Moderaterna och skriver om en manlig, machokultur och "[...] att som första kvinna inleda sitt ledarskap med att klä sig i säck och aska och visa på problem skulle ha sett svagt ut och skapat osäkerhet". Så även fast det öppnats upp för kvinnor att bli partiledare, tycks det inte ha öppnats upp för ett kvinnligt ledarskap med samma typ av makt som deras manliga motparter.

Trots Kinberg Batras motvilja att "använda könskortet" är hennes kön ett återkommande tema genom biografien för att förklara varför det blev som det blev. Hon skriver till exempel att kvinnor måste hinna med mer under kortare tid, att det kvinnor säger inte tas på allvar och att hennes kön påverkat hennes manöverutrymme. Hon skriver att hennes jobb sannolikt varit enklare om hon ägnat sig åt "det gulliga och snälla", samtidigt som hon menar att det hade omöjliggjort för henne att vara Moderaternas ledare och försöka bli statsminister (Kinberg

Batra, 2018:94-97). Olofsson skriver liknande att hennes position som minister antagligen försvårades av att hon är kvinna: "Jag befann mig i typiskt manliga domäner, där en del kände sig obekväma eller hotade av att jag hade åsikter" (Olofsson & Håkansson Boman, 2014:236). Detta kopplas igen till Wahl (1992:79,195,216) att kvinnor ofta upplever det svårt att ha typiskt manliga positioner då deras könstillhörighet går emot den manliga normen för positionen. Det är fortsatt vita män som sitter på störst makt (Acker, 2006:458-459) och har tolkningsföreträdet i organisationer för hur en ska vara och hur saker ska göras (Meyerson & Fletcher, 2000:128-131; Wahl, 1992:12).

Både god och dålig jämställdhet mellan män och kvinnor reflekteras över i biografierna. Leijon reflekterar över att tidigare statsråd och vid tidpunkten ambassadör Sven-Eric Nilsson under ett möte med Leijon och hennes manliga departementssekreterare är lika uppmärksam mot henne som han är för hennes manliga kollega. Leijon skriver också att det var en fördel att vara kvinna som justiteminister då hon mötte utsatta kvinnor, representanter för kvinnojourer och kvinnliga journalister (Leijon, 1991:158,244). Leijons positiva upplevelse av att bli talad till har däremot inte Sahlin under ett möte med finansminister Feldt. Feldt talar istället till och tittar på den manlige löne ministern även fast det var Sahlin som var ansvarig minister för det som talades om (Sahlin, 1996:105). Birgitta Dahl (2016:207) skriver att Olof Palme var feminist och att han och Ingvar Carlsson var två av få män som klarade av att arbeta med kvinnor på ett "naturligt och jämställt sätt". Även Sahlin (1996:150) är positiv inställd till Carlsson och skriver att han tog jämställdhetsfrågorna på allvar och omgav sig av starka kvinnor. Detta trots att flera andra fortfarande var kritiska till kvinnornas intåg och drev med det: "Kallade det för knytblusmaffian, fittstim och andra förolämpande saker" (Sahlin, 1996:150).

Att det blivit mer jämställt reflekterar även Sahlin (1996:128) över inför valet 1991 då hon prydde valaffischer med löften om fler jobb, och skriver "det kändes inte som om jag var med på valaffischerna 'för att jag var snygg' - utan för att jag faktiskt var arbetsmarknadsminister i en valrörelse alla visste till stor del skulle komma att handla om jobben". Hon skriver däremot också att hon ofta fick kommentarer om att hon fått sin ministerroll för att hon var "ung och käck", något hon beskriver som tröttsamt då hennes bild var att hon visat att hon hade kunskaperna och kapaciteten för rollen. Efter att Socialdemokraterna vann valet 1994 var det för Ingvar Carlsson inga tveksamheter över att regeringen skulle vara jämställd, menar

Winberg (2008:88) och den blev den mest jämställda i världen: ”Det socialdemokratiska partiet hade dessutom gjort en satsning på 20 blivande kvinnliga ledare. Jag var en av dem. Vi skickades på ledarskapskurs till Gran Canaria. Vår utbildare var Ulla-Britt Fridell, en mycket klok, sympatisk och framgångsrik konsult” (Winberg, 2008:88,91). Detta gjordes alltså trots att till exempel Winberg varit ordförande för kvinnoförbundet sedan 1990 (Winberg, 2008: 45), och därmed besatt erfarenhet av att leda.

Att skicka kvinnor på utbildning kan ses som ett sätt att arbeta med symptomen snarare än problemet. Kvinnor utbildas i att agera som männen i den manliga normen istället för att öppna upp för nya arbetssätt som möjligen hade gynnat kvinnor mer i längden. Rönnblom (2011:49) menar att denna typ av utbildning för kvinnor visar på en bristande maktanalys. Meyerson och Fletcher (2000:129-130) skriver också att kvinnor ofta skyller sig själva för ojämställdheten och anser sig själva brista i färdigheter, något man kan tänka sig späs på då de skickas iväg på utbildningar. Winberg tycks vara positivt inställd till den utbildning de skickas iväg på, och verkar också vara positiv till upplevelsen.

Att berättelserna från de kvinnliga politikerna tyder på en svår situation och att tidigare forskning visar på att kvinnorna har det svårare i det politiska arbetet samtidigt som det finns en bild av riksdagen som jämställd och att arbetssätten och strukturerna är könsneutrala (Sahlin, 1996; Riksdagsförvaltningen, 2005; Erikson, 2017; Erikson & Josefsson, 2019) tyder på en acceptans mot ojämställdhet. Möjligen att 40/60-logiken sträcker sig utanför representation i andelar mellan män och kvinnor som leder till att sämre villkor och behandling av kvinnor fortfarande ses som jämställt.

Tidens gång

Öppenheten att visa sitt ogillande gentemot kvinnor tycks mellan Lindström och Sahlin bli något nedtonad, men alltså kvar liksom Acker (2006) beskriver förändringen av ojämlikhetsregimer och Rosa (2013) beskriver en bristande utveckling men flera förändringar. Den tycks gå från att öppet vara emot att kvinnor arbetar i politiken och en ovilja att samarbeta med dem, till att istället skylla oviljan på låg ålder och bristande erfarenhet. Männens ovilja att låta de unga kvinnorna ta plats visar även på en ojämlikhet i den makt och kontroll de tillåts ha (Acker, 2006:443). Däremot ser vi en utveckling i möjligheter till befordran och intressanta uppgifter (Acker, 2006:443) trots deras ålder och kön. Samtidigt

skriver Sahlin, Olofsson och Kinberg Batra alla om svårigheterna av att vara kvinnor i de höga positionerna som präglas av en manlig norm. Vi ser alltså en förändring i tillåtelsen för kvinnor att träda in i politiken och nå högre positioner. Däremot verkar attityderna generellt inte ha blivit lika tillåtande och kvinnorna upplever svårigheter att inneha sina positioner. Till exempel nämns Olof Palme och Ingvar Carlsson av Dahl och Sahlin som män som klarade av att arbeta jämställt med kvinnor. Men Palme och Carlsson var två av få, vilket innebar att deras intagande av fler kvinnor inte ledde till bättre villkor för kvinnorna i övrigt. Den förändring som tycks ha skett verkar därmed inte satt sig i kulturen och strukturen och omgivningen verkar vara ogillande, möjligen utifrån en känsla av osäkerhet (Rosa, 2013).

Där vi däremot verkar kunna se en utveckling är kvinnornas egna förväntningar på jämställdheten. Trots att det är Leijon som i mötet med Sven-Eric Nilsson blir bemött med respekt och Sahlin som inte blir det i mötet med bland annat Feldt, är det intressant att Leijons reflektion rör en viss förvåning kring att bli respekterad, medan Sahlins handlar om att inte bli det. Sahlins förväntningar på att bli behandlad med respekt av män tycks vara större än Leijons.

Det finns likheter mellan Lindström och Sahlin i deras berättelser kring skandaler där Lindström tänker på hur hon, som kvinna, hade behandlats illa om hon varit ansvarig när spionaget åt Sovjet uppdagades. Sahlins kollega menar liknande att såsom Sahlin behandlades under tobleroneaffären grundade sig i att knäcka starka kvinnor. Då kronan föll verkar det däremot inte varit försök att knäcka en stark kvinna utifrån Wibbles beskrivning. Hon håller en positiv ton genom hela sin biografi, kanske för att det är hennes upplevelse eller tror hon kanske inte att läsaren intresserar sig för hennes känslor (Marcus, 2018:79-80). Samtidigt kritiserar Sahlin Wibble i hårda ordalag och beskriver den könsdiskriminerande kritik Wibble fick utstå. Det blir därmed svårt att avgöra om Wibble faktiskt upplevde en lättare tillvaro än till exempel Lindström och Sahlin, eller om det var ett personligt val från hennes sida att inte framhäva det negativa.

Var det däremot finns vissa skillnader mellan kvinnorna är då de får skulden för förlust, eller eventuell förlust. Erlanders ord till Lindström då hon säger att hon behöver avgå om hon inte får en högre budget är väldigt hårda, där han till och med menar att hon kan förstöra för partiet i 15 år framåt. De andra kvinnorna beskriver inte lika hård kritik, utan skriver att flera

tillsammans med de själva var rädda för att de förstört för partiet. Detta kan tyda på en något nedtonad kritik mot kvinnor genom åren, men ändå fortsatt närvarande. Här är det viktigt att notera att jag inte menar att kvinnor inte ska kritiseras alls. Det som anses vara märkvärt här är hur en person kan få skulden för hela partiets framtid. Allvarligheten i vad kvinnorna gjort som lett till denna skuld kan också anses vara av olika allvarlighetsgrad. Möjligen är krisen kring Ebbe Carlsson som Leijon var delaktig i så pass allvarlig att det faktiskt förstör för partiet. Att Winberg menar att Taubes texter om kvinnor är diskriminerande, är möjligen inte av lika stor allvarlighetsgrad, men visar på acceptansen mot dålig kvinnosyn.

Det tycks också finnas skillnader för temat som i denna studie kallas "jämställdhet i teori och praktik" där det framförallt är senare kvinnor som finns med. Möjligen har detta att göra med att det fanns högre förväntningar hos dessa kvinnor på jämställdheten och därmed uttalades kritik för hur långt det kommit i verkligheten. Detta skulle då kunna tyda på en utveckling i kvinnornas attityder (Rosa,2013). Som tidigare nämnt är Lindström tydlig i sin kritik gentemot hur kvinnor sågs på och behandlades i politiken, men detta gjordes inte utifrån att något annat lovats. Synen på kvinnor under den tiden var öppet negativ. Större förväntningar kan ha kommit med en större andel kvinnor, till exempel skriver Lindström: "För ledande befattningar är kvinnor utsorterade på ett tidigt stadium" (Lindström, 1970:194-195), medan Sahlin, Kinberg Batra och Olofsson alla tagit sig till ledande befattningar. Däremot är de kritiska till under vilka förutsättningar där den manliga normen är tydlig. I praktiken är det fortsatt svårt för kvinnor att inneha dessa positioner, även om de rent formellt nu kan. En annan förändring är den att det tycks gå från att kvinnorna kan peka ut ett fåtal män som kan arbeta jämställt, däribland Carlsson och Palme, till att det snarare pekas ut män som inte kan det, till exempel Persson.

Med kvinnors intåg i politiken har det behövts ske förändringar för att kunna tillgodose vissa behov vid barnafödande och omhändertagande av barn. Trots att flera kvinnor i riksdagen innan henne fått barn skriver Sahlin att hon ofta blev kritiserad av framförallt äldre kvinnor för att hon inte väntade med sin karriär tills barnen blivit stora (Sahlin, 1996:40). Erikson (2017:12-13) finner också i sin studie att kvinnor i riksdagen skuldbeläggs för att inte spendera mer tid med sina barn. Dahl var första riksdagsledamot att föda barn och på den tiden fanns det ingen föräldradighet att tillgå för politiker. Det innebar att Dahl var tvungen att återgå i arbete snabbt efter förlossningen och barnet fick följa med. När hon fick sitt tredje

barn hade några månaders föräldraledighet för politiker införts. Fortfarande behövde barnet dock följa med till riksdagen för att kunna ammas efter ledigheten (Dahl, 2016:67-68). Även Sahlin har haft med sig två av sina barn i riksdagen för att kunna amma (Sahlin, 1996). Både Leijon och Löf har under sina förlossningar behövt jobba. Då Leijon låg på förlossningen och tog värkar kom en vaktmästare från riksdagen med papper hon behövde skriva under (Leijon, 1991:128). När Löf fick reda på att hon snart skulle föda sitt barn förtidigt med hjälp av kejsarsnitt gick hennes första samtal till sin partisekreterare för att göra överlämningen inför hennes föräldraledighet (Löf, 2018:73).

Vid ett tillfälle då Dahls barn är sjuka och hon behöver ta sig hem blir hon kallad illojal av den Socialdemokratiska kvittningsmannen, han säger också att hon inte ska förvänta sig bli nominerad till riksdagen igen (Dahl, 2016:69). Kommentaren visar hur illa partiet var anpassat för kvinnor med yttersta ansvaret för sina barn. Centerpartiets kvittningsman som hörde samtalet ska ha sagt: "Åk du hem och ta hand om barnen, så tar jag hand om det här" (Dahl, 2016:69), möjligen ett resultat av Centerpartiets fokus på att ändra familjepolitiken för att få in fler kvinnor i partiet (Freidenvall, 2006:68). Kanske var detta även orsaken till att Olofsson kunde kräva att inte behöva jobba helger då hon skulle bli partiledare, för att få den tiden med sin familj (Olofsson & Håkansson Boman, 2014:53). Arbetstiderna var ofta ett problem för mödrar i politiken. Detta skriver till exempel Dahl (2016:80) om, som även försökt förändra genom att kräva framförhållning, planering och fasta tider för votering.

Den manliga normen i arbetet som innebär ett konstant närvarande och tillgänglighet missgynnar kvinnor och deras kroppar, som har och föder barn (Acker, 2006:448; Meyerson & Fletcher, 2000:128-131). Det är inte endast män som utsätter kvinnor, vilket vi kan se i Sahlins berättelse. Detta visar på att både direkt- och indirekt diskriminering är en del av strukturen (Wahl, 1992:251). Trots att det tycks ha skett vissa förändringar från Dahls tid finns det fortfarande likheter i kvinnornas upplevelser. Framförallt blir tiden att faktiskt ha en familj inte bättre. Det verkar blivit mer tillåtet att ha barn och behöva ta hand om dessa, men det är fortfarande inte anpassat för detta och vardagen är svår att få ihop. Att inte behöva välja mellan barn och karriär innebär för många kvinnor ett dubbelt arbete. De behöver hinna med mer under dagen än tidigare. Ännu har inte det politiska arbetet (eller arbetsmarknaden) anpassats för detta dubbla arbete, vilket liknar det Rosa (2013) skriver om.

6.3 Möjligheter

Möjligheter utgår från karriärslappet (Wahl 1992:248) och handlar om erbjudande om positioner, få ansvar för en viss fråga, bristen på möjlighet och om vertikal, horisontell och intern könssegregering (SOU 2004:43, s.41-45). Samtliga av de kvinnliga politikerna som ingår i denna studie har haft flera olika roller och uppdrag under sin tid inom den politiska eliten. Flera av dem har dock även stött på motgångar både vad gäller att få positioner och att få igenom egna idéer.

Lindström och Dahl beskriver hur de blev motarbetade i sina positioner och fick arbeta hårt för sina frågor och viljor. Lindström och Dahl överlappar varandra endast kort i riksdagen, däremot har Lindström hunnit avgå från sin position i regeringen när Dahl kommer in i riksdagen. Lindström blev till exempel motarbetad då hon aldrig fick den höjning av budgeten för U-hjälpen som hon förväntat sig och på vis blivit lovad. Hon fick även skulden för detta av Erlander, trots att det var han och finansminister Sträng som arbetat emot henne (Lindström, 1970:328,342). Hon hade dessutom svårt att klättra i hierarkin. Den kvinnliga riksdagsgruppen försökte 1961 påverka Erlander till att göra Lindström till socialminister och menade att "det var på tiden", men det blev aldrig av då Erlander var tveksam: "Men passar hon för administrativa uppgifter? Skulle hon vilja?", Lindström skriver: "Det var i princip galet, men i praktiken rätt: U-hjälpsfrågorna hade redan blivit mitt dominerande intresseområde" (Lindström, 1970:93). Dahl blev flera gånger förlöjligad för sina idéer, hon framförde till exempel ett förslag om att moderskapsförsäkringen istället skulle bli en föräldraförsäkring för att involvera papporna i barnens liv mer. På väg tillbaka till sin plats från talarstolen blev hon mobbad av partikamrater och andra ledamöter. Inte heller då hon framförde sin oro kring partiets energipolitik ville de lyssna och avfärdade hennes oro som 'larvigt kärringprat' (Dahl, 2016:77,176). Dahl var mellan 1982 och 1991 minister med ansvar för energi och miljöfrågor och 1994 fick hon erbjudande om att bli talman (Dahl, 2016:252,325).

Att bli förlöjligad och inte lyssnad på tas upp i Eriksons (2017:9-10) studie som erfarenheter kvinnor har i större utsträckning än män. Erikson och Josefsson (2019:208) fann däremot inga statistiskt signifikanta skillnader hur väl respondenterna ansåg att de kunde påverka partiets agenda oavsett om de upplevt sig bli behandlade väl eller illa i arbetet. Det blir också tydligt i både Lindströms och Dahls biografier att de fortsatte kämpa trots deras negativa upplevelser.

Båda hade också flera ansvarsområden och fick möjligheter inom arbetet i riksdagen. Lindström blev till exempel första suppleant i VU år 1964: "Som vanligt alltsedan Kata Dalströms dagar invaldes bara en enda kvinna i ordinarie plats i partistyrelsen. Första suppleanten i VU heter Ulla Lindström" och året innan det, tillförordnad ordförande för regeringen (Lindström, 1970:156,228). Dahl blev till exempel ordförande för Bostadssociala delegationen år 1975: "Och här kunde jag, vid en tid då kvinnornas inflytande fortfarande var mycket svagt, bidra till att stärka jämställdheten. De äldre män som dominerade politiken och utredningsarbetet fick erfarenheter och nya insikter genom att på detta sätt arbeta nära tillsammans med en kvinna. Jag var fortfarande ofta ensam kvinna i församlingen". Hon fick även, efter en del övertalan, igenom hos Ingvar Carlsson upprättandet av ett miljödepartement 1986 (Dahl, 2016:134-135, 231).

Leijon tycks beskriva en något lättare situation än Lindström och Dahl, där hon snabbare fick tyngre uppdrag, då hon blev biträdande arbetsmarknadsminister 1974 och senare arbetsmarknadsminister år 1982. Hon fick även möjligheten att bli första kvinnliga justitieministern år 1987 trots att hon inte var utbildad jurist. Även efter skandalen kring Ebbe Carlsson erbjuds Leijon ett uppdrag som ordförande för framtidsgruppen och blev också ordförande för finansutskottet (Leijon 1991:119,189,235,314). Detta gjordes dock efter att Carlsson egentligen lovat henne en ny ministerroll, något han inte kunde hålla (Leijon, 1991:291,314). Leijon kom in i riksdagen några år efter Dahl, år 1974 och lämnade flera år tidigare, år 1990. Några år efter att Leijon kom in kom även Winberg in, år 1981. Även hon erbjöds höga positioner under sin tid, dock inte lika snabbt som Leijon, istället kom hon först in i jordbruksutskottet. Winberg hamnade ofta i positioner hon egentligen inte var intresserad av och när hon sedan började trivas i rollen blev hon ombedd att flytta igen. Hon hade dock positioner som minister, både jordbruks- och arbetsminister och senare (2002) även vice statsminister. Enligt Winberg tog det tid att bli minister, först 1994 fick hon frågan (då hon är ordförande för kvinnoförbundet) och skriver att hon, tillsammans med kvinnoförbundets ledning: "blev synliggjorda och fick nya uppdrag av väljarna och av Ingvar Carlsson" (Winberg, 2008).

Sahlin fick, liksom Winberg, vänta längre på att få en roll i regeringen, men inte helt lika länge. Sahlin kom in i riksdagen bara ett år efter Winberg, år 1982 och blev 1990 tillfrågad om att bli arbetsmarknadsminister. När hon väl fick denna roll blev hon litad på att utföra

många tunga uppdrag och uppgifter. 2 år senare blev hon till exempel tillfrågad om att bli partisekreterare, något endast män varit tidigare. Hon blev även senare, efter valet 1994, vice statsminister. Inför valet 1994 fick Sahlin möjligheten att ställa upp i slutdebatt i TV tillsammans med Carlsson. Sahlin skriver att det i vanliga fall var LO-ordförande eller finansministern som följde med. Men finansminister Allan Larsson ska ha sagt att Sahlin kompletterar Ingvar Bättre och "det skulle se hemskt ut med alla herrar i kostym på rad bredvid varandra" (Sahlin, 1996:98,131,136). Sahlin är även kandidat för att bli partiledare vid två tillfällen: vid första tillfället tog hon däremot istället paus från politiken efter "tobleroneaffären" och andra gången väljs hon men blir inte sittande länge då det går dåligt för partiet och förtroendet inom partiet var lågt. Innan detta var hon även partiordförande (Sahlin, 1996:231,331; Sahlin & Johnsson, 2020:54,65). Wibble kom in i riksdagen 1985 och beskriver en till mestadels positiv situation där hon till exempel blev förvånad över att hon kom in i regeringen som finansminister år 1991 och även hade lätt att få igenom Nathalieplanen år 1993.

Westerholm hade under sin långa karriär, som började 1988, inga ministerroller och tycks motarbetas i samtliga av hennes frågor hon arbetat med. Hon hade däremot många ordförandeposter under sin tid, däremot inget i något utskott, men tycks ha mycket att göra ändå. Då Westerholm 1991 fick frågan om hon ville bli ordförande för genusforskningsnämnden, glömde de berätta för henne att nämnden blivit nedlagd. Något hon istället fick reda på när hon presenterade sig för resterande medlemmar. Westerholm fortsätter kämpa för frågan om genusforskning och det upprättas en genusforskningskommitté, men även den blir senare nedlagd (Westerholm & Lindgren, 2021:48-52). Det är inte klart i Westerholms biografi varför hon aldrig blir minister, och inte har till exempel ansvar för jämställdhetsfrågorna som hon länge arbetat med (det gjorde istället hennes manliga kollega). Stensöta och Wängnerud (2018:351) skriver att positionen en innehar har en inverkan på möjligheter till påverkan där ett vice- eller ordförandeskap inom ett utskott innebär stora möjligheter till detta. Då allt som beslutas om i kammaren varit genom förhandlingar i bland annat utskotten. En sådan position har Westerholm aldrig innehaft.

Kinberg Batra har haft många prestigefyllda uppdrag inom partiet, däremot blev hennes tid som partiledare kort. Hon kom in i riksdagen 2000 och hade positioner som bland annat ordförande för riksdagens EU-nämnd, ordförande för finansutskottet, gruppleddare för

riksdagen och partiledare. 2006 då Reinfeldt blev statsminister var han mån om att erbjuda Kinberg Batra en tung position trots att hon precis fött barn och varit sjukskriven. Hon skriver att Reinfeldt menade allvar med jämställdheten och småbarn därmed inte kunde vara en anledning att gå miste om uppdrag. Som Moderaternas partiledare blev hon partiets första kvinnliga. I och med omständigheterna blev hon också den statsministerkandidat med kortast förberedelsetid och hon blev också den enda moderatledare som sedan 1907 fått avgå innan ett val (Kinberg Batra, 2018).

Två som också varit partiledare är Olofsson och Löf. Olofsson kom in i riksdagen 2002, men hade sedan 1998 varit andre vice partiledare för Centerpartiet. Då Lennart Daléus avgick utsågs Olofsson till ställföreträdande partiledare under tiden processen om att få fram en ny var igång: "Det var verkligen ingen lätt uppgift och inget jag hade längtat efter" (Olofsson & Håkansson, 2014:43,47). Olofsson väljs sedan 2001 till Centerpartiets nya partiledare och när de borgerliga vann valet 2006 blev Olofsson näringsminister "med en bred portfölj". Olofsson hade hand om näringspolitiken, regionalpolitiken, energipolitiken och ansvaret för de statliga bolagen. Detta utanpå att hon var partiledare och vice statsminister. Genom alla sina uppdrag skriver Olofsson att hennes engagemang för jämställdhet löpt som en röd tråd. Hon skriver också att de manliga nätverken märktes av där männen hade varandras ryggar och bekräftade varandra, hon fick stå på sig för att kunna arbeta igenom sina frågor (Olofsson & Håkansson, 2014: 82,213,270). Löf kom in i riksdagen 2006 och satt i konstitutionsutskottet: "Ny och oprövad. Men jag kastades direkt in i hetluften". Innan hon 2011 blev vald till Centerpartiets partiledare hann hon med andra positioner i riksdagen också. När hon sedan blev partiledare var hon liksom sin företrädare näringsminister, och ytterligare likt sin företrädare hade hon fler uppdrag som partiledare och departementschef på Näringsdepartementet (Löf, 2018:15-16, 60).

Makt och kön

Erikson (2017:5-6) skriver att kvinnor ofta behöver övertalas för att acceptera uppdrag, något hon kopplar till sämre självförtroende. Detta skulle kunna vara en alternativ förklaring till att vissa av kvinnorna inte tycks ha haft samma typ av möjligheter, som tillägg till att det tycks funnits en preferens för män. Acker (2006:444) skriver att klass och kön idag är mer skilt åt än det var förr. Att de senare kvinnorna får höga positioner, och på så vis anses ha goda möjligheter, kan vara ett resultat av den utvecklingen. Ungefär vid Leijon tycks det ske en

förändring där möjligheten för kvinnor att inneha positioner med mer makt öppnar upp sig, även om det för flera av de andra kvinnorna tog något längre tid än vad det gjorde för henne. Detta antas bidra till mer makt för kvinnorna vilket i sin tur kan påverka möjligheterna för påverkan i partiet och politiken i stort (Stensöta och Wängnerud, 2018:351). Möjligen tyder denna utveckling även på att kvinnor anser sig vara bra nog för dessa typer av positioner. Däremot får inte glömmas de svårare villkor kvinnorna tycks ha i höga positioner som skrivits om tidigare.

När Lindström var aktiv var det få kvinnor i riksdagen och de som fanns fick ofta positioner som var typiska för kvinnor, något Lindström var kritisk till. När Östen Udén frågade Lindström om han fick "låna" Alva Myrdal från u-hjälpsbyrån för att kunna "specialisera henne på nedrustningsfrågor" var Lindström inte sen på att godkänna: "En sådan avvikelse från könsmönstret gillade jag ju skarpt" (Lindström, 1970:47,106). När Lindström 1966 valde att avgå ville Erlander diskutera hennes efterträdare: "Vem skulle du närmast kunna tänka dig som ny familjeminister?" Lindström svarade: "Ingen familjeminister alls - ge henne andra arbetsuppgifter. [...]. familjefrågor är inget avgränsat ämnesområde, kan godtyckligt tänjas till vad som helst, betraktas tillika som kvinnofrågor, blir ett "reservat" för kvinnliga statsråd". Detta liknar det Acker (2006:451-452) skriver om hur positioner definieras, där Acker menar att "kvinnoyrken" ofta har otydligare definitioner och hamnar lägre i rang än "manliga" vilket ofta leder till att de "kvinnlige" har lägre löner. Även Sahlin reflekterar över att olika frågor är uppdelade på män och kvinnor, hon skriver: "De "tung" frågorna skulle hanteras av män och kvinnorna skulle ta hand om skolan, omsorgen och miljön. Ungefär så var det uppdelat, och så är det i stort sett fortfarande" (Sahlin, 1996:81).

Som finansminister var Anne Wibble nästan ensam kvinna under finansministerträffar. Men hon har den danske ekonomiministern, Marianne Jelved: "och det ger oss en särskild känsla av systemskap" (Wibble, 1994:45). Det positiva med att ha kvinnliga kollegor skriver även Westerholm (Westerholm & Lindgren, 2021:41) och Olofsson (Olofsson & Håkansson, 2014:91) om. Även Löf (2018:120) skriver om då hon som näringsminister var en av få kvinnor under möten i Bryssel: "Det som gör att jag reagerar handlar om att näringsministerposten är en portfölj som påverkar såväl handel och jobb som ekonomi. Det handlar om hela näringslivet, om konkurrenskraften, om krisande branscher och blomstrande

företag. Frågor som inte borde vara förbehållna män att fatta beslut kring, men som ofta är det”.

Utifrån den uppdelning som Stensöta och Wängnerud (2018) samt jämställdmyndigheten (2019) gjort tycks kvinnopositioner vara sådana som rör det sociala och välfärden. Det ekonomiska och tekniska är istället mer mansdominerat. Denna diskussion tas även upp i biografierna och flera av kvinnorna har varit i de mer “kvinnliga” rollerna. Leijon, Winberg och Sahlin var alla arbetsmarknadsministrar. I Stensöta och Wängneruds (2018) uppdelning ingår arbetsmarknadsutskottet i den mer sociala kategorin som flest kvinnor arbetar inom. I jämställdmyndighetens (2019) graf tycks arbetsmarknadsutskottet dock vara ett av de mest jämställda med nästan 50% kvinnor och 50% män. Winberg arbetar även länge med jordbruksfrågor och är vid två tillfällen jordbruksminister. I jämställdhetsmyndighetens (2019) graf är miljö- och jordbruksutskottet ett av de utskott med störst andel kvinnor, endast socialutskottet har större. Dahl hade under flera år hand om miljöfrågorna, först som miljö- och energiminister och sedan som miljöminister (Dahl, 2016:325). Hennes roll som energiminister går däremot in i de mer “manliga rollerna” utifrån jämställdhetsmyndighetens (2019) och Stensöta och Wängneruds (2018) uppdelningar av utskotten. Detta gör även Leijons som justitieminister och ordförande för finansutskottet, Wibble som finansminister, Kinberg Batra som ordförande för finansutskottet och Olofsson och Lööf som näringsministrar. De tre som kommer in sist i riksdagen i urvalet: Kinberg Batra, Olofsson och Lööf, innehade alla mer “manliga positioner” och var samtliga partiledare för sina partier. Under denna tid blev även Sahlin partiledare för Socialdemokraterna.

Tidens gång

Det finns en tydlig utveckling mellan Lindströms och Lööfs tid när det kommer till möjligheter. Vi kan också se att det finns skillnader mellan Lindström och Dahl där Dahl får flera ministerposter och även blir talman medan Lindström inte blev socialminister då Erlander var osäker på om hon skulle passa för administrativa uppgifter. Något som kan tyckas märkligt med tanke på hennes långa erfarenhet i politiken och att hon tidigare varit familjeminister. Även i reflektionen kring deras positioner ses en skillnad. Då Lindström väljs in som enda kvinna på ordinarie plats i partistyrelsen är hon kritisk till att den kvinnliga närvaron fortfarande brister, “alltsedan Kata Dalströms dagar”. Dahl reflekterar istället över sina möjligheter att lära männen om jämställdhet genom sin närvaro. Denna skillnad kan bero

på en skillnad i hur kritiska dessa två var, men det skulle också kunna bero på större möjligheter för kvinnor under Dahls tid.

Kvinnorna efter Lindström i denna studie hade samtliga, förutom Westerholm, flera ministerroller. Vissa anser sig få kämpa mer än andra innan de får förtroendet, och vissa får kämpa mer än andra även i sina roller. De fyra senaste kvinnorna i studien; Sahlin, Olofsson, Kinberg Batra och Lööf blir samtliga partiledare. Både Sahlin och Kinberg Batra beskriver sig något motarbetade inifrån under tiden som partiledare och Olofsson beskriver könsdiskriminering och svårigheten att vara ensam kvinna i alliansen: "Jag saknade det där småpratet kvinnor emellan. Att vara ensam kvinna bland tre män är inte optimalt, även om kollegorna som i det här fallet är moderna och jämställda män. [...] I förhandlingarna var det också tydligt att jag var ganska ensam om att lyfta fram jämställdhetsfrågorna och bevaka kvinnors intressen." (Olofsson & Håkansson Boman, 2014:184).

Lindström och Dahl är de som tycks reflektera mest över svårigheterna med att få möjligheter både vad gäller positioner och utrymme för egna idéer och initiativ. Detta kan vara ett resultat av bilden av kvinnliga politiker som fanns under deras tid men också möjligen individuella egenskaper. Det tycks till exempel finnas en annan attityd till kvinnor under Sahlins tid. Finansminister Allan Larsson uttalande om att "det skulle se hemskt ut med alla herrar i kostym" under slutdebatten i TV och att Sahlin bör medverka istället för honom (Sahlin, 1996:131), tyder på detta. En annan förklaring till att de senare kvinnorna reflekterar mindre över möjligheter kan vara att de inte givit utrymme för dessa frågor i sina biografier. Något som kan bero på individuellt tyckande, men det skulle också kunna komma med en mer könsneutral syn som försvårar att "skylla" bristande möjligheter på kön. Här bör dock noteras att Dahls tid i riksdagen överlappar med alla förutom Olofsson och Lööf.

Liksom Lindström skriver om typiska positioner för kvinnor skriver bland annat Stensöta och Wängnerud (2018) om uppdelningen mellan män och kvinnor i olika utskott. De menar att anledningen till uppdelningen mellan män och kvinnor initialt var en skillnad i önskemål vart politikerna ville vara. Men de skriver också att när allt fler kvinnor önskade mer "manliga" utskott under 1980-talet var detta ofta svårt att få igenom (Stensöta & Wängnerud, 20018:335). Det tycks ske en förändring där kvinnor kan ha traditionellt manliga positioner efter några år då Dahl blir energiminister 1982, Leijon blev justitieminister 1987 och

ordförande för finansutskottet 1988 och Wibble blev finansminister 1991. Detta tycks sedan fortsätta för kvinnorna efter dem. Det är även under 1987 som Socialdemokraterna ändrar sin syn på låg kvinnorepresentation som en konsekvens av attityder, bristande kunskap och erfarenheter, svårt att kombinera familj och hem med arbetet och det kapitalistiska systemet som en "osynlig mur" för kvinnor. Den nya synen var att det låg i det manliga normsystemet, informella hinder och strukturell diskriminering (Freidenvall, 2006:111,159). Att vara högt uppsatt politiker har i sig självt också alltid varit traditionellt manligt, därmed kan även Lindström anses besitta en mer traditionellt manlig position av att bara befinna sig i riksdagen. Detta gör även att uppdelningen av positioner i manliga och kvinnliga kan ses som en utveckling. Som tidigare nämnt verkar det främst vara i just möjligheter som mest har skett för jämställdheten då andelen kvinnor i riksdagen och i högre positioner är relativt hög, medan det i villkoren och den direkta diskrimineringen fortsatt finns arbete för att komma ikapp.

7. Diskussion och Slutsats

7.1 Hur upplever kvinnliga politiker från olika partier den manliga organisationsstrukturen inom det politiska yrket på högsta nivå?

Kvinnors lägre ställning gentemot männen kommer fram på flera sätt i berättelserna. Det finns till exempel ett motstånd mot kvinnor i yrket, arbetsformerna missgynnar kvinnor och deras kroppar, de får också utstå mäns kladdande händer och härskartekniker. Mäns kränkande beteenden och handlingar är mer accepterade än att kvinnor kan säga ifrån gentemot dem, både utifrån att det ses som fult att vara ett offer men även utifrån att kön inte är en legitim orsak att skylla på. Det leder till en dubbel bestraffning (Erikson, 2017:12-13) av kvinnorna. Detta ses också i att kvinnorna behöver kämpa hårdare i arbetet men fortfarande kritiserar och skuldbeläggs mer än deras manliga kollegor.

Att de kvinnliga politikerna är kritiska till detta syns i deras reflektioner, samtidigt som de också har förlåtande tendenser gentemot männen. Det finns även en könsneutral ideologi (Wahl, 1992:252) som framförallt kommer fram hos Kinberg Batra och som beskrivs som övergripande för Moderaterna. Däremot reflekterar hon också över svårigheterna att vara kvinna i den politiska eliten. Vi ser också en tudelning mellan Socialdemokraternas

kategorisering som "trendsättare" (Freidenvall, 2006:85,125) och vissa av de socialdemokratiska kvinnornas kritiska reflektioner kring partiets och partimedlemmars kvinnosyn och fokus på kvinnofrågor. Även i Socialdemokraterna kan ses tendenser till en könsneutral ideologi med synen på att det varit "kunskap och lämplighet som avgjorde. Inte kön" (Sahlin & Johnsson, 2020:195). Däremot tycks de Socialdemokratiska kvinnorna vara desto tydligare med att mycket av kvinnors sämre förutsättningar grundat sig i deras kön. Vi ser dessutom att endast två män kommer på tal som jämställda i Sahlin och Dahls biografier: Olof Palme och Ingvar Carlsson, medan andra män beskrivs brista i denna färdighet. Den högre andelen kvinnor i den politiska eliten, som dessa två män varit delaktiga i att uppnå, tycks alltså inte resultera i kvinnors lika villkor. Det syns också då kvinnorna reflekterar över svårigheterna att inneha ledarpositioner där de inte har samma möjligheter och makt som manliga kollegor, detta görs av Kinberg Batra, Sahlin och Olofsson. Både Olofsson och Lööf skriver om svårigheterna av att vara kvinnor i politiken, men möjligen i något försiktigare ordalag än de Socialdemokratiska (med undantag då de kritiserar män från andra partier). De liberala kvinnorna, Wibble och Westerholm rör däremot inte vid ämnet i samma utsträckning som de andra. Wibble skriver endast i positiva ordalag över de få kvinnliga kollegor hon haft, och Westerholm rör vid jämställdhet mer generellt, till exempel vad gäller genusforskning.

Att avgöra om det som tagits upp i studien faktiskt handlar om kön är svårt i och med att berättelserna inte jämförs med mäns berättelser. Men det finns flera indikationer som pekar mot att de kvinnliga politikernas upplevelser och erfarenheter är på grund av deras kön. Vi kan till exempel se i de tidigare studierna att kvinnor upplever sämre behandling i högre utsträckning och får kämpa hårdare för att bli tagna på allvar (Erikson, 2017; Erikson & Josefsson, 2019). Att undersöka upplevelser innebär däremot att män kan bli utsatta för samma behandling i samma utsträckning, men inte har samma negativa upplevelse av det eller väljer att inte uttrycka det. Möjligen utifrån en norm om att sådan behandling ska accepteras. Det är en sådan norm som i denna studie benämns manlig, och det är just denna manliga norm som blir svår för kvinnor att arbeta och leva i med samma förutsättningar som deras manliga kollegor.

Berättelserna från de kvinnliga politikerna visar att den manliga organisationsstrukturen märks av och de får kämpa hårdare för att kunna utföra sitt arbete och får utstå en särbehandling då de inte passar in i normen. Det tycks också utifrån kvinnornas förlåtande

tendenser gentemot männen, deras svårigheter att säga ifrån och tidigare forskning som visar på en bild av riksdagen som generellt jämställd trots kvinnors sämre situation, finnas en ojämställdhet i tänket om jämställdhet. Ett tänk som kan liknas vid 40/60 procents logiken för andelen män och kvinnor i riksdagen där en något sämre behandling av kvinnor anses vara jämställt. Detta försvårar utvecklingen på området.

7.2 Hur skiljer sig de kvinnliga politikernas upplevelser av arbetet på högsta nivå med manlig organisationsstruktur mellan 1960-talet och 2010-talet?

Det finns både likheter och skillnader mellan de kvinnliga politikerna. Att kvinnor är underordnade män, behandlas illa och får utstå hård kritik beskrivs genom hela tidsintervallet. Samtliga kvinnor beskriver också en tid fylld av uppdrag, både i sådant de varit intresserade av och sådant de inte intresserat sig för. Där det skiljer sig i deras möjligheter är hur höga positioner de fått och hur snabbt detta gått, samt om de varit typiskt manliga eller kvinnliga. De senare kvinnliga politikerna tycks ha haft lättare att klättra i hierarkin och fått typiskt manliga positioner. Med tiden blir också förväntningarna på jämställdhet större vilket också leder till en annan typ av kritik då det inte uppnås. Men med tiden blir också bilden av riksdag och regering mer jämställd vilket gör det svårare att kritisera utifrån könsskillnader. Samtidigt blir kritiken och öppenheten i ogillandet av kvinnor mer nedtonad men fortsatt närvarande. Mer subtila metoder att upprätthålla maktskillnaderna mellan män och kvinnor används, medvetet eller ej, vilket upprätthåller kvinnors underordning. Detta leder till att det blir ännu svårare att kritisera (Acker, 2006; Wahl, 1992). Liknande kan ses när det kommer till att kombinera politiskt arbete med familj där det skett förändringar som gjort det möjligt att vara hemma med sina barn efter födseln, men där arbetet ännu inte är anpassat för barnafödande och ett större ansvar för familjen.

Skillnaden över tid tycks därmed framförallt ligga i hur ojämlikhetsregimerna tar sig i uttryck, så som Acker (2006) skriver, snarare än att det faktiskt skett en utveckling (Rosa, 2013) mot mer jämställdhet där kvinnor inte längre är underordnade männen. Kvinnors bättre möjligheter kan kopplas till det Rosa (2013:28-32) kallar för tekniska och sociala förändringar som inneburit lösningar i samhället för kvinnors möjligheter till arbete och öppnat upp för kvinnliga politiker på högsta nivå. Det är i dessa som det har skett utveckling mot mer

jämställdhet, men den individuella förändringen (Rosa, 2013:32) har däremot brustit i utveckling, då kvinnornas upplevelser och erfarenheter visar på sämre förutsättningar. Att kvinnors möjligheter till höga positioner stärkts verkar också bidragit till ojämlikhetsregimernas mer subtila karaktär då kvinnors möjligheter att bli partiledare bidragit till att flera anser det vara jämställt i riksdagen. Att dessa kvinnor fortsatt har andra villkor än manliga partiledare och att de utsätts för direkt diskriminering verkar vara mer osynligt. Att politiker överlag är väldigt kritiserade kan också göra det svårare att se skillnaden i kritiken mellan män och kvinnor. Förändringarna som skett har alltså lett till en könsneutral ideologi (Wahl, 1992:252) vilket försvårar utvecklingen av jämställdheten då det blivit illegitimt att påstå könsskillnader. Istället läggs skulden på individen.

7.3 Framtida studier

Något som funderades länge över för studien var hur de tre teoretiska temana för studien skulle skiljas åt. Det blev, som tidigare nämnt, tydligt att alla tre handlade om diskriminering och därav blev detta studiens huvudtema. I och med studiens syfte att jämföra kvinnliga politiker över tid utifrån dessa teman var det även nödvändigt att fundera över om liknande händelser från 1960-talet som 2010-talet kunde kategoriseras inom samma tema, eller om det skulle göras en åtskillnad. För denna uppsats försöktes liknande händelser hållas inom samma tema med vissa undantag för att underlätta förståelse av berättelser samt då temana har visst överlapp. För framtida studier hade dessa teman behövts diskuteras mer, samt betydelsen av dem över tid: vad betyder diskriminering? Vart går gränsen för direkt och indirekt diskriminering? Är möjligheter samma över tid eller byter denna betydelse med tiden?

Valet att använda självbiografier gjordes utifrån en vilja att kunna jämföra erfarenheter över tid, samt ett intresse för vad de kvinnliga politikerna själva valt att ta upp och deras reflektioner utan påverkan från en intervjuare. Valet innebar däremot en begränsning i urvalet. För framtida forskning hade det varit intressant att använda en annan metod som tillåter ett friare urval för att till exempel kunna använda Joan Ackers (2006) teori fullt ut vad gäller aspekten med etnicitet, samt diskutera de kvinnliga politikernas bakgrund för att få in klass. Det hade även varit intressant att fortsätta studera 40/60 principen och se hur långt denna går i vår syn på jämställdhet, samt om den behöver revideras.

8. Referenser

Acker, J. (1992). Gendering Organizational Theory. I Mills, A.J., & Tancred, P. (Red.), *Gendering Organizational Analysis* (248-260). SAGE publications.

Acker, J. (2006). Inequality Regimes Gender, Class and Race in Organizations. *Gender and Society*. 20(4): 441-464.

Acker, J., & Van Houten, D. R. (1974). Differential Recruitment and Control: The Sex Structuring of Organizations. *Administrative Science Quarterly*, 19(2), 152–163.

Arbetsmarknadsdepartementet. (2004) *Den könsuppdelade arbetsmarknaden* (SOU 2004:43). <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2004/04/sou-200443/>

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), s.77–101. <https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1191/1478088706qp063oa>

Bromander, T. (2012). *Politiska skandaler! : behandlas kvinnor och män olika i massmedia?* [Doktorsavhandling, Linnéuniversitetet]..

Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder* (Tredje upplagan). Liber.

Coffey, A. (2014). Analysing Documents. I U.Flick. (Red.). *The SAGE handbook of qualitative data analysis*. [Elektronisk resurs] SAGE. , <https://doi.org/10.4135/9781446282243>

Dahl, B. (2016) *I rörelse : minnen från ett innehållsrikt liv*. Premiss.

Erikson, J. (2017). Riksdagsledamöters erfarenheter och upplevelser av jämställdheten i riksdagen - en intervjustudie. Rapport till riksdagens arbetsgrupp för jämställdhet. *Sveriges Riksdag*.

Erikson, J., & Josefsson, C. (2019). The legislature as a gendered workplace: Exploring members of parliament's experiences of working in the Swedish parliament. *International Political Science Review*. 40(2), s. 197-214

Freidenvall, L. (2006). *Vägen till Varannan damernas. Om kvinnorepresentation, kvotering och kandidaturval i svensk politik 1970-2002*. [Doktorsavhandling, Stockholms Universitet].

Grant, J., & Tancred, P. (1992). Feminist perspective on State Bureaucracy. I Mills, A.J., & Tancred, P. (Red.), *Gendering Organizational Analysis* (112-128). SAGE publications.

Haraldsson, A., & Wängnerud, L. (2018). The effect of media sexism on women's political ambitions: evidence from a worldwide study. *Feminist media studies*. 19(4), 523-539.

Håkansson, S. (2022). *Betalar kvinnor ett högre pris för makten? Hot och våld mot svenska politiker* (SNS Analys 92). SNS.

sns.se/artiklar/sns-analys-92-betalar-kvinnor-ett-hogre-pris-for-makten-hot-och-vald-mot-svenska-politiker/

Jämställdhetsmyndigheten. (2019). *Kvinnor har det tuffare än män inom politiken*. (2019:2). <https://jamstalldhetsmyndigheten.se/media/q3emapd4/kvinnor-har-det-tuffare-an-man-inom-politiken-2019-10-24.pdf>

Kanter, R. M. (1977/1993). *Men and women of the corporation* (Andra upplagan). BasicBooks.

Kinberg Batra, A. (2018). *Inifrån*. Albert Bonniers förlag.

Leijon, A.-G. (1991). *Alla rosor ska inte tuktas!* Tiden.

Lindström, U. (1970). *Och regeringen satt kvar! : ur min politiska dagbok 1960-1967*. Bonnier.

Löf, A. (2018). *Sanningens ögonblick*. Ekerlids förlag.

Madestam, J. (2022). *Maktens Kvinnor*. Albert Bonniers förlag.

Marcus, L. (2018). *Autobiography. a very short introduction* (First edition.) [Elektronisk resurs]. Oxford University Press.

Meyerson, D. E., & Fletcher, J. K. (2000). A Modest Manifesto for Shattering the Glass Ceiling. *Harvard Business Review*, 78(1), 126–136

Olofsson, M., & Håkansson Boman, C. (2014). *Jag är den jag är*. Wahlström & Widstrand.

Palme, O. (1972-10-02). *Kvinnans jämlikhet*. Anförande vid Sveriges socialdemokratiska arbetarpartis kongress. <http://www.olofpalme.org/1972/10/02/kvinnans-jamlikhet/>

Ramazanoğlu, C., & Holland, J. (2002). *Feminist methodology*. [Elektronisk resurs] SAGE Publications. <https://doi.org/10.4135/9781849209144>

Riksdagsförvaltningen. (2005). *Jämställt? Röster från riksdagen 2005. En rapport baserad på intervjuer med ledamöter i Sveriges riksdag*. (2005/06:URF2). https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/utredning-fran-riksdagsforvaltningen/jamstallt-roster-fran-riksdagen-2005-en-rapport_GTA5URF2

Rosa, H. (2013). *Acceleration, modernitet och identitet. Tre essäer*. Daidalos.

Rönblom, M. (2011). Vad är problemet? Konstruktioner av jämställdhet i svensk politik. *Tidskrift för genusvetenskap*. 2–3, 33–55.

Sahlin, M. (1996). *Med mina ord*. Rabén Prisma.

Sahlin, M., & Johnsson, H. (2020). *Makt - lös*. Albert Bonniers förlag.

Schreier, M. (2013). Qualitative content analysis. I U.Flick. (Red.). *The SAGE handbook of qualitative data analysis*. SAGE. , <https://doi.org/10.4135/9781446282243>

Silverman, D. (2013). *A very short, fairly interesting and reasonably cheap book about qualitative research*. [Elektronisk resurs]. SAGE

Statistikmyndigheten (SCB) (28 mars 2019) *Fem av åtta riksdagspartier har ojämn könsfördelning*.

<https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/demokrati/allmanna-val/allmanna-val-no-minerade-och-valda/pong/statistiknyhet/nominerade-och-valda-2018/>

Statistikmyndigheten (SCB) (2022) *Riksdagens sammansättning efter val. Könsfördelning i procent efter kön och år*. (Hämtad: 2023-04-20).

https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_LE_LE0201_LE0201Makt/LE0201Tema13/table/tableViewLayout1/

Stensöta, H., & Wängnerud, L. Kvinnor, män och makt. Politikens innehåll och positioner. (2018). I U. Holgersson, & L. Wängnerud. (Red.) *Rösträttens århundrade : kampen, utvecklingen och framtiden för demokratin i Sverige*. (s.348-367). Makadam förlag i samarbete med Riksbankens jubileumsfond.

Sveriges Riksdag (2022). *Främja jämställdhetsarbetet i riksdagen 2018-2022*.

<https://www.riksdagen.se/globalassets/08.-sa-funkar-riksdagen/riksdagens-uppgifter/framja-jamstallldhet-i-riksdagen-20182022.pdf>

Wahl, A. (1992). *Könsstrukturer i organisationer. Kvinnliga civilekonomers och civilingenjörers karriärutveckling*. [Doktorsavhandling, Handelshögskolan i Stockholm].

Wahl, A., Holgersson, C., Höök, P., & Linghag, S. (2018). *Det ordnar sig : teorier om organisation och kön* (Tredje upplagan). Studentlitteratur.

Westerholm, B., & Lindgren, I. K. (2021). *Om att aldrig ge upp*. Bazar.

Wibble, A. (1994). *Två cigg och en kopp kaffe*. Ekerlid i samarbete med Veckans affärer.

Winberg, M. (2008). *Lärarinna i politikens hårda skola*. Bonnier.